

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

БИЛІК ПЕН ҚОҒАМДЫҚ КЕЛІСІМНІҢ ЖАҢА ҮЛГІСІ

Астанада өткен Конституциялық реформа жөніндегі комиссияның екінші және үшінші отырыстары Қазақстанның саяси-құқықтық жүйесін жаңғыртуға бағытталған ауқымды өзгерістердің мазмұнын айқындады.

(Жалғасы 3-бетте)

2-БЕТ

Алқабилерге де жауаптылық бар

6-БЕТ

ЖИ адамды толық алмастыра алмайды

8-БЕТ

Реформадан күтеріміз көп

СҮХБАТ

— Дмитрий Михайлович, қоғамдық талқыда сот төрелігінің сапасы сот залында емес, судьяларды даярлау кезеңінен басталады деген ой жиі айтылады. Мұндай маңызды істегі Жоғары Сот Кеңесі жанындағы Сот төрелігі академиясының ролі қандай?

— Сот төрелігінің сапасы — кәсіби біліктілікті қалыптастырудың ұзақ және көп деңгейлі процесінің нәтижесі. Сот төрелігі академиясы бүгінде осы жүйенің орталық бөлігі болып табылады. Дәл осы жерде материалдық және процесстік құқық нормаларын білу ғана емес, сонымен қатар соттық ойлау мәдениеті, талдау дағдылары, дәлелдемелермен жұмыс істеу қабілеті, адам құқықтарына жіті назар аударып, судьяның әлеуметтік жауапкершілігін ұғыну түсінігі қалыптасады.

Академия іс жүзінде судьяны кәсіби жолдың барлық кезеңдерінде — үміткерліктен судьялыққа дейін, біліктілікті арттырудан ғылыми-сараптамалық қызметке дейін алып жүреді. Сондықтан

Дмитрий Малахов,

Қазақстан Республикасы Жоғары Сот Кеңесінің төрағасы:

«СУДЬЯЛАРДЫҢ БІЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖӘНЕ ҚАЙТА ДАЯРЛАУ КУРСТАРЫ ҮЛКЕН СҰРАНЫСҚА ИЕ»

оның ролі классикалық білім беру мекемесінен асып түседі. Бұл қоғамның сот төрелігіне деген сенімін нығайтудың стратегиялық құралы.

— 2024 жылдың 15 шілдесінен бастап Сот төрелігі академиясы Жоғары Сот Кеңесінің қарамағына берілді. Бұл шешімнің қолға алынғанына не түрткі болды?

— Академияны Жоғары Сот Кеңесінің қарамағына беру сот реформасының қисынды жалғасы болды және Мемлекет басшысының жолдауын орындау мақсатында іске асырылды. Кеңес судьяларды іріктеуге, насихаттауға ғана емес, олардың тәртіптік жауапкершілігіне де жауап береді. Ака-

демияны Кеңестің қарамағына беру білім беру процесін судьяға іс жүзінде қойылатын нақты талаптармен байланыстыруға мүмкіндік беріп отыр.

Біз білім бөлек болған модельден бас тартып, судьяларды даярлау, қайта даярлау, біліктілігін арттыруды көздейтін, жалпы кадр саясатына енгізілген жүйеге көштік. Бұл сот жүйесінің тиімділігін түбегейлі арттырады.

— Академияның қызметін жетілдіруде Жоғары Сот Кеңесі қандай жұмыстар атқарып отыр?

(Жалғасы 2-бетте)

ШҚІР. ҰСЫНЫС. ТАЛҚЫ

Әбдірашид ЖҮКЕНОВ,

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының Қылмыстық істер жөніндегі

алқасының бұрынғы төрағасы,

«Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының зейнеткер судьялары»

қоғамдық бірлестігінің тең төрағасы

ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУДЕГІ АШЫҚТЫҚ ҚАҒИДАТЫ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Демократиялық мемлекетте сот ісін жүргізудегі ашықтық қағидаты абстрактілі декларация немесе имидждік саясаттың элементі емес, қоғамның соттарға деген сенімінің басты шарты болып табылады. Себебі, дәл осы сот жүйесінің ашықтығы арқылы азаматтар сот шешімдерінің қалай қабылданып, олардың негізделген дәлелдерінен хабардар болады, өрі іс жүргізу тараптарының құқықтары қалай сақталатынын түсінуге мүмкіндік алады.

Қазақстан Республикасында ашықтық қағидаты Конституциядан бастап процессуалдық кодекстер мен халықаралық шарттарға дейін барлық деңгейлерде ресми түрде бекітілген. Дегенмен, оны тәжірибеде қолдануда «соттағы ашықтық пен әділ сот негіздерін бұзудың арасындағы шек қандай?» деген заңды сұрақ туындайды.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексінде қылмыстық істер жария түрде қаралатыны, жабық тыңдауларға тек қатаң белгіленген жағдайларда ғана, мәселен мемлекеттік құпияларды, жеке өмірге қолсұғылмаушылықты және жәбірленушілер мен куәгерлердің қауіпсіздігін қорғау барысында ғана рұқсат етілетіні анық көрсетілген. Мұндай қағида азаматтық іс жүргізуде де бекітілген.

Бұл нормалар халықаралық стандарттарға сәйкес келеді. Қазақстан ратификациялаған Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіде сот ісін жүргізу жария болуы керек, ал жариялыққа қойылатын кез келген шектеулер қажетті, пропорционалды және қатаң не-

гізделген болуы тиіс екендігі анық көрсетілген. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының Конституциясында халықаралық шарттардың ұлттық заңнамадан басым тұратыны дәйектелген.

Біздің елімізде қылмыстық іс жүргізудегі ашықтық қағидатын сақтау механизмі Қылмыстық-процестік кодексі және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік қаулыларымен реттеледі. Атап айтқанда, «Қылмыстық іс жүргізуде мемлекеттік құпияларды қорғауды реттейтін кейбір заңнамалық ережелерді қолдану туралы» нормативтік қаулының 8-тармағына сәйкес, барлық соттар мен сот сатыларындағы қылмыстық іс жүргізу ашық өтеді.

Жабық сот отырысы мемлекеттік құпияларды қорғау мүдделеріне қайшы келетін жағдайларда және Қылмыстық-процестік кодекстің 29-бабының 1-бөлігінде көзделген негіздер болған кезде ғана өткізілуі мүмкін. Бұл негіздер тізімі түпкілікті қарастырылған және жан-жақты түсіндіруді қажет етпейді.

(Жалғасы 5-бетте)

Дмитрий МАЛАХОВ,

Қазақстан Республикасы Жоғары Сот Кеңесінің төрағасы:

«СУДЬЯЛАРДЫҢ БІЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖӘНЕ ҚАЙТА ДАЯРЛАУ КУРСТАРЫ ҮЛКЕН СҰРАНЫСҚА ИЕ»

(Соңы. Басы 1-бетте)

– Кеңестің негізгі міндеті академияның дамуын стратегиялық басқарумен өзектес. Біз академиялық автономияға араласпаймыз, бірақ сот жүйесінің міндеттеріне негізделген басымдықтарды қалыптастырамыз. Кеңестің бастамасымен Сот төрелігі академиясын дамытудың 2025–2027 жылдарға арналған тұжырымдамасы әзірленіп, 2025 жылғы 11 ақпанда бекітілді. Бұл мекеменің орта мерзімді даму векторын анықтайтын стратегиялық құжат. Оның мақсаты – академияның білім беру, ғылыми, кадрлық және материалдық-техникалық әлеуетін нығайту, ол қазіргі сұраныстарға ғана емес, сот төрелігінің заманауи және перспективалық талаптарына жауап бере алады.

Кеңес мүшелері білім беру үдерісіне белсенді араласады: қонақтар дәрістерін өткізеді, бағдарламаларды талқылауға қатысады, білім алушыларға практикалық тәжірибелерін бөліседі. Бұл болашақ судьяларға мамандықтың нақты талаптарын көруге, конкурстық процедураларды, үміткерлердің типтік қателіктерін және табысты сот мансабын анықтайтын қасиеттерді түсінуге мүмкіндік береді.

– Тұжырымдаманың негізгі бағыттарының бірі жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді жетілдірумен байланысты. Бұл салада қандай өзгерістер орын алуда?

– Жоғары оқу орнынан кейінгі білім – академия қызметінің негізгі бағыттарының бірі, оның шеңберінде болашақ судьяларды даярлау жүзеге асырылады. Іске асырылатын бағдарламалардың айрықша ерекшелігі – олардың практикаға бағдарлануы. Оқу процесі оқытудың қолданбалы түрлеріне негізделген: сот отырыстарын модельдеу, нақты сот істерін талдау, интерактивті тренингтер мен пікірталастар.

2025 жылы сот практикасының сұраныстарын ескере отырып, бейіндік магистратураның оқу жоспарлары толығымен жаңартылды. Біз аналитикалық және теориялық құрамдас бөлікті күшейттік, сот ісін жүргізуге байланысты блоктарды кеңейттік.

Академия тарихында алғаш рет

ғылыми-педагогикалық магистратураға қабылдау жүзеге асырылды. Бұл стратегиялық маңызды қадам, өйткені ол ғылыми жұмысты сот практикасын терең түсінумен үйлестіре алатын өзінің профессорлық-оқытушылық құрамын қалыптастыруға бағытталған.

2025 жылғы 4 маусымда «Құқық» бағыты бойынша докторантура бағдарламаларын іске асыруға мемлекеттік лицензия алу маңызды жетістік болды. Бұл магистратурадан докторантураға дейінгі жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің толыққанды екі деңгейлі моделін құруға мүмкіндік береді. Осы арқылы болашақта сот практикасы мәселелерін тереңірек ғылыми зерттеуге және сот шешімдерінің сапасын арттыруға жол ашылады.

– Судьялардың практикалық тәжірибесін қолдану білім беру процесінде қандай маңызға ие?

Референдиат институты – бұл сұрға лауазымына үміткерлерді терең теориялық, қарқынды форматты. Оның айырмашылығы – білімді жүйелеуге, аналитикалық ойлауға қатысты және сот логикасын түсінуге бағытталуында. 2025 жылы референдиат шеңберінде азаматтық, қылмыстық және әкімшілік құқық бойынша үш ағым сәтті өткізіліп, жоғары тиімділігін көрсетті. Болашақта сот жүйесінің сапалы кадрлық резервін қалыптастырудың осы маңызды құралы судья кадрларын даярлау жүйесінің ажырамас бөлігіне айналатынына сенімдімін.

– Судьяларды даярлауда практикалық тәжірибенің маңызы зор. Біз міндетті түрде Жоғарғы Соттың, қасиеттік және жергілікті соттардың судьяларын, сондай-ақ құрметті отставкадағы судьяларды студенттерді оқыту ісіне тұрақты тартамыз. Олардың қатысуы тыңдаушыларға құқық қол-

дану практикасын көруге, сот шешімдерінің логикасын түсінуге, күрделі және түсініксіз жағдайларды талқылауға мүмкіндік береді. Бұл, әсіресе магистратурада және судьялыққа үміткерлерді дайындауда өте маңызды, мұнда абстрактілі білім практикалық контекстсіз өз құндылығын жоғалтады.

– Судьялардың біліктілігін арттыру және қайта даярлау курстары сұранысқа ие бағыттардың бірі болып қала береді. Бүгінгі таңда бұл жұмыс та Академияны дамыту тұжырымдамасы аясында шешімін тапқан болар?

– Біліктілікті арттыру – бұл судьяның кәсіби мансабына сай үздіксіз білім алуы. Біз қазіргі таңда барлық судьялар үшін әмбебап, бірдей бағдарламалар тиімсіз деп санаймыз. Осыған байланысты тұжырымдамаға сәйкес қосымша білім беру тәсілі түбегейлі қайта қаралды. Негізгі жаңалық жеке-лендірілген оқыту бағдарламаларын енгізумен байланысты, бұл орташа бағдарламалардан әр судьяның нақты кәсіби қажеттіліктеріне бағытталған атаулы оқытуға көшуді білдіреді.

Биыл алқабилердің қатысуымен қылмыстық сот ісін жүргізу және ар-намысты, қадір-қасиетті әрі іскерлік беделді қорғау мәселелері бойынша, әсіресе әлеуметтік желілерде, өткізілген курстар үлкен сұранысқа ие болды. Мұндай тәсілдерді іске асыру оқыту бағдарламаларын судьялардың біліміндегі «олқылықтар» нақты бағдарлауға мүмкіндік береді және тиісінше оқыту курстарын ұйымдастырудың сапалы жаңа деңгейін қамтамасыз етеді.

– Өткен жылы академияда алғаш рет референдиат институты енгізілді. Оның судьялыққа үміткерлерді дайындаудың дәстүрлі формаларынан айырмашылығы неде?

– Референдиат институты – бұл судья лауазымына үміткерлерді терең теориялық даярлау форматы. Оның айырмашылығы – білімді жүйелеуге, аналитикалық ойлауды дамытуға және сот логикасын түсінуге бағытталуында. 2025 жылы референдиат шең-

– Академияның ғылыми және халықаралық қызметі қалай дами-ды?

– Академия алғаш рет 2025 жылы ғылыми қызметтің субъектісі ретінде аккредиттелді. Аккредиттеу академияның жоғары ғылыми құзыреттілігін мойындау болып табылады, гранттық ғылыми жобаларға қолжетімділікті ашады, зерттеу қызметі мен халықаралық ынтымақтастықты дамытуға ықпал етеді.

«Сот төрелігі академиясының хабаршысы» журналы ұсынылған ғылыми басылымдардың тізіміне енгізілген, OJS платформасына аударылған, барлық мақалалар DOI алады. Біз халықаралық ынтымақтастықты белсенді дамытып жатырмыз. Германия, Түркия, Әзербайжан, Өзбекстан, Қырғызстанның ұқсас бейінді оқу орындарымен меморандумдарға қол қойылды. Тағылымдамалар, қоңақ дәрістер, халықаралық форумдар өткізіледі. Сот-құқықтық даярлау Түркі желісінің халықаралық форумын ерекше атап өткіміз келеді, ол судья кадрларын даярлау мен іріктеудің заманауи тәсілдерін талқылау үшін маңызды сараптамалық алаңға айналды.

– Академияның қоғамдық имиджі қаншалықты маңызды?

– Бұл өте маңызды, өйткені академия сот кадрларын даярлаудың ашық және танымал орталығына айналуы керек. Академияның оң имиджін нығайтудың мақсаты оның негізгі құндылықтарын, жетістіктерін мен бірегей ерекшеліктерін көрсететін оқу орнының оң және кәсіби имиджін қалыптастыру болып табылады.

Сот білімі саласындағы жетекші ғылыми және білім беру мекемесі ретінде академияға деген сенімді күшейту қажет. Осыған байланысты 2025 жылы тұжырымдаманы іске асыру шеңберінде ондаған мақалалар мен сұхбаттар жарияланды, қазақстандық телеарналарда, оның ішінде академия оқытушылары мен тыңдаушыларының қатысуымен тікелей эфирлер мен репортаждар ұйымдастырылды. Бұл шаралар судьяларды даярлау жүйесіне қоғамның сенімін арттыруға мүмкіндік береді және сараптамалық білім орталығы ретінде академияның тұрақты оң имиджін қалыптастырады.

– Сот төрелігі академиясының ендігі жоспары қандай?

– Академия сот практикасының сын-қатерлерінен озып әрекет ете алатын заманауи, икемді және беделді соттық білім беру орталығына айналуы керек. Оның дамуы – бұл судьялар корпусының кәсібилігіне және құқықтық мемлекеттің орнықтылығына салынған инвестиция. Ал қуатты сот жүйесі, сайып келгенде, қоғам мен мемлекеттің мүдделеріне қызмет етеді.

– Мазмұнды сұхбатыңызға мың алғыс!

Түймегүл ИБАСHEBA,
«Заң газеті»

«АЛҚАБИЛЕР ТУРАЛЫ» ЗАҢҒА – 20 ЖЫЛ

АЛҚАБИЛЕРГЕ ДЕ ЖАУАПТЫЛЫҚ БАР

2006 жылғы 16 қаңтарда қабылданған «Алқабилер туралы» заңның тәжірибеге енгізілгеніне 20 жыл толды. Осы жиырма жыл ішінде бұл заң өзіне жүктелген межеден табыла білді.

Алқабилер – құрметті міндет. Дейтұрғанмен, кейбір азаматтар алқабилер міндетін атқару туралы шақыртуларға салғырт қарап, сотқа келуден бас тартып, кейде тіпті сотқа дәлелсіз себептермен келмей жатады. Сот белгілі бір азаматты алқабилер кандидат ретінде шақыру үшін сотқа келу туралы хабарлама жолдайды. Бұл хабарлама сот отырысы басталғанша 7 тәулік бұрын алқабилерге кандидатқа пошта байланысы арқылы немесе сот қызметкері арқылы қолма қол табыс етіледі. Хабарламаны алған азамат міндетті түрде сотқа келуі шарт, ал сотқа келе алмайтын ерекше жағдайларда бұл туралы сотқа сот отырысы басталғанша алдын ала хабарлауға тиіс.

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекстің 514-1-бабына сәйкес, алқабилер міндеттерін атқару үшін сот шақыруына дәлелсіз себептермен келмеген азаматтар ескерту жасалады немесе айлық есептік көрсеткіштің онға дейінгі мөлшерінде айыппұл салынады.

Алқабилерге үміткер ретінде сотқа шақырылған кейбір азаматтар қылмыстық іс бойынша сотталғандар бұрын қылмыс жасап, түрменің дәмін татқан адамдар болғандықтан, өзінің жеке басының және отбасының қауіпсіздігі үшін қорқып, сотқа қатысудан бас тартады. Бұл, әрине, дұрыс емес. Себебі алқабилер болудан ешқандай қорқудың қажеті жоқ.

«Алқабилер туралы» заңға сәйкес алқабилер, оның отбасы мүшелері және олардың мүліктері мемлекеттің қорғауында болады. Егер алқабилер тиісті өтініш келіп түссе, сондай-ақ алқабилер қауіпсіздігіне немесе оның мүліктерінің сақталуына қауіп төндірме баса да айғақтары анықталса, онда сот алқабилердің, оның отбасы мүшелерінің қауіпсіздігін, оларға тиесілі мүліктердің сақталуын қамтамасыз ету бойынша қажетті шараларды қолданады.

Алқабилерге кандидаттардың тізімін облыстың жергілікті атқарушы органы, яғни облыстық әкімдік, сайлаушылар тізімдерінің негізінде жасайды.

«Алқабилер туралы» заңның 10-бабына сәйкес алқабилер кандидаттардың тізіміне алқабилердің тізімдерін жасау кезінде жиырма бес жасқа толмаған; өтелмеген не алынбаған сотталғандығы бар; сот әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеті шектеулі деп таныған адамдар; судьялар, прокурорлар, тергеушілер, адвокаттар, мемлекеттік қызметшілер мен әскери қызметшілер, сондай-ақ құқық қорғау органдарының қызметкерлері; наркологиялық немесе психоневрологиялық диспансерде есепте тұрған адамдар енгізілмейді.

Алқабилерге кандидаттардың тізімінен қылмыстық іс бойынша сот ісі жүргізілетін тілді білмейтін адамдар; өздерінің дене кемістігі немесе психикалық кемістігі салдарынан алқабилер міндеттерін атқаруға қабілетсіз адамдар; алпыс бес жасқа жетпеген адамдар; діни қызметшілер өздерінің жазбаша өтініші бойынша алып тасталады.

Жергілікті атқарушы органдар алқабилердің тізімін жасақтау барысында кез келген азаматтан қажетті ақпарат сұратуға құқылы. Ал азаматтар өз кезегінде жергілікті атқарушы органдарға өзі туралы дұрыс ақпарат беруге міндетті. Азаматтар жергілікті атқарушы органдардың сұрауы бойынша өздері туралы қажетті ақпаратты бермесе, сондай-ақ дұрыс емес ақпарат берсе Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекстің 514-2-бабына сәйкес әкімшілік жауапкершілікке тартылады. Яғни, мұндай әрекет үшін жеке тұлғаларға ескерту жасалуы немесе айлық есептік көрсеткіштің онға дейінгі мөлшерінде, ал лауазымды адамдарға айлық есептік көрсеткіштің оннан он беске дейінгі мөлшерінде айыппұл салынады.

Алқабилер өзінің ішкі наным бойынша істің мән-жайын өз бетінше бағалауға және алқабилер алқабилердің алдына қойылатын сұрақтарға жауап беруге мүмкіндік алу үшін сотта қаралатын дәлелдемелерді зерттеуге қатысуға; процеске қатысушыларға төрағалық етуші арқылы сұрақтар қоюға; заттай дәлелдемелерді, құжаттарды тексеріп қарауға, жерді және үй-жайларды тексеріп қарау ісіне, сот тергеуіндегі барлық басқа да іс-әрекеттерге қатысуға; төрағалық етушіге заңнама нормаларын, сондай-ақ сот отырысында жария етілген құжаттардың мазмұнын және іске қатысты, өзіне түсініксіз басқа да мәселелерді түсіндіруді сұрап өтініш жасауға; сот отырысы кезінде жазбалар жасауға құқылы.

Сондай-ақ алқабилер сот отырысында тәртіп сақтауға және төрағалық етушінің заңды өкімдеріне бағынуға; алқабилер міндеттерін атқару үшін, сондай-ақ, егер сот отырысында үзіліс жарияланған немесе істі тыңдау кейінге қалдырылған жағдайда, сот талқылауын жалғастыру үшін сот көрсеткен уақытта келуге; сотқа келуге мүмкіндігі болмаған жағдайда, төрағалық етушіге келмеудің себептері туралы алдын ала хабарлауға міндетті. Істі тыңдау кезінде сот отырысының залынан кетуге; істі тыңдау кезінде сот құрамына кірмейтін адамдармен төрағалық етушінің рұқ-

сатынсыз іс бойынша сөйлесуге; істі қарау барысында мәліметтерді сот отырысынан тыс жинауға; жабық сот отырысына қатысуына байланысты өзіне белгілі болған мән-жайлар туралы мәліметтерді жария етуге, сондай-ақ кеңесу болмесінің құпиясын бұзуға құқылы емес. Алқабилер өз міндеттерін атқармауы, сондай-ақ өздеріне қойылған шектеулерді сақтамауы оған айлық есептік көрсеткіштің жиырмаға дейінгі мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.

Төрағалық етуші судья сот отырысы барысында алқабилерге қойылатын шектеулерді сақтамаған алқабилер сот процесіне одан әрі қатысудан шеттетугі мүмкін. Бұл жағдайда шеттетілген алқабилер айлық есептік көрсеткіштің екі жүзге дейінгі мөлшерінде айыппұл салынуы мүмкін.

Алқабилерге бюджет қаражаты есебінен іс бойынша төрағалық етуші судьяның лауазымдық жалақысының жартысы мөлшерінде, бірақ алқабилердің сотқа қатысу уақытына барабар, оның негізгі жұмыс орны бойынша орташа жалақысынан кем емес мөлшерде сыйақы төленеді. Алқабилерге кандидатқа іссапар шығыстары да республикалық бюджет қаражаты есебінен өтеледі. Алқабилердің сотта міндеттерін атқару уақыты еңбек стажын есептеген кезде есепке алынады. Алқабилер міндеттерін атқару кезінде оның негізгі жұмыс орны сақталады. Алқабилердің сотта міндеттерін атқаруы кезінде оны жұмыс берушінің бастамасымен жұмыстан шығаруға немесе ақысы төмен жұмысқа ауыстыруға жол берілмейді.

Лауазымды адамның, яғни жұмыс берушінің азаматқа сотта алқабилер міндеттерін атқаруға кедергі келтіруі Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекс талаптарына сәйкес ескерту жасауға немесе айлық есептік көрсеткіштің жиырмадан отызға дейінгі мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.

С.БЕРДІБЕКОВ,
Манғыстау облысы қылмыстық істер
жөніндегі мамандандырылған
ауданаралық сотының төрағасы

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

БИЛІК ПЕН ҚОҒАМДЫҚ КЕЛІСІМНІҢ ЖАҢА ҮЛГІСІ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Қуанарлығы сол, ұсынылып отырған түзетулер тек мемлекеттік институттардың құрылымын қайта қараумен шектелмей, қоғам мен билік арасындағы жауапкершілік, ашықтық және әділеттілікке негізделген жаңа қоғамдық келісім қалыптастыруда көздейді. Жалпы, ұсынылып отырған түзетулер жеке бағыттарды өзгертуге емес, билік жүйесінің тұтастай жұмыс істеу логикасын жаңартуға бағытталған. Бұл Қазақстанның мемлекеттік құрылымын терең институционалды қайта ойлаудан өткізу кезеңіне өткенін көрсетеді.

Бұған дейін айтқанымыздай, комиссия қарауына екі мыңнан астам ұсыныс түсті. Оларды жолдаушылар қатарында азаматтық қоғам, саяси партиялар өкілдері мен сарапшылар бар. Бұл үрдіс Конституцияның тек құқықтық құжат емес, қоғамдық келісімнің тірегі екенін көрсетеді. Сонымен қатар – конституциялық өзгерістердің әкімшілік шешім емес, қоғамдық талқылау арқылы пісіп-жетілгенін де білдіреді. Сарапшылардың айтуынша, мұндай формат билік пен қоғам арасындағы сенімді арттырып қана қоймай, болашақта Конституция нормаларының орындалуына деген қоғамдық жауапкершілікті де күшейтеді.

Отырғастар барысында Әділет министрі Ерлан Сәрсембаевтың, Сенат депутаты Нұрлан Бекназаровтың және Мәжіліс депутаты Снежанна Имашеваның баяндамалары тыңдалды. Әділет министрі Үкіметтің, Конституциялық Соттың, прокуратураның және сот жүйесінің жеке функцияларын, адам құқықтары тетіктерін, жергілікті өзін-өзі басқаруды, белгілі бір аумақтарда арнайы құқықтық режимді орнату қағидаттарын және Конституцияға өзгерістер мен толықтырулар енгізу тәртібін реттейтін бөлімдері мен баптарына түзетулерді жеке жиынтығы болашақ бір палаталы Парламент – Құрылтайдың қызметіне әсер етеді. Нақтырақ айтқанда, спикерді тағайындау, оның мүшелерін қалыптастыру және басқа да рәсімдік мәселелер реттеледі.

Президент Құрылтай келісімімен Вице-президентті, Премьер-Министрді, Конституциялық сот судьяларын, ОСК мен Жоғары аудиторлық палата мүшелерін тағайындайды. Ал келісім беруден екі рет бас тартылған жағдайда, Президенттің Құрылтайды тарту құқығы бар. Бұл модель саяси күштерді диалогқа, ымыраға және жауапты шешім қабылдауға ынталандырады. Сонымен қатар ұлттық қауіпсіздік, қаржы тұрақтылығы мен құқық үстемдігіне тікелей жауапты органдар басшыларын Президенттің жеке тағайындауы басқару жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған.

Ерлан Сәрсембаев ұсынылған түзетулер мемлекеттік жүйенің тиімділігін жаңа жақтарға арттыраты-

нын атап өтті. «Қоғам үшін бұл болжамдылық пен мемлекеттің сыртқы немесе ішкі жағдайларға қарамастан, тұрақты және құқықтық шеңберде әрекет ететініне толық сенімділік дегенді білдіреді. – деді осы ретте Әділет министрі.

Сенат депутаты Нұрлан Бекназаров Конституцияға Халық кеңесінің өкілеттіктері туралы бөлек бөлім қосылатынын жеткізді. Оның айтуынша, бұл-маңызды шешім. Өйткені, Халық кеңесі – Қазақстан халқының мүдделерін білдіретін ең жоғары кеңесші орган, оның құрамына Қазақстан Республикасы азаматтары кіреді. Халық кеңесін құру тәртібі, оның құрамы, өкілеттіктері және ұйымдастыру мәселелері Конституциялық заңда бекітілетін болады.

Мәжіліс депутаты Снежанна Имашева Конституциялық комиссия мүшелеріне бірінші отырыстан кейін дайындалған түзетулердің салыстырмалы кестесін ұсынды. Имашева ханымның айтуынша, біріктірілген ұсыныстар Қазақстанның конституциялық жүйесінің негіздерін нақтылауға және нығайтуға, белгілі бір нормалардың құқықтық сенімділігін арттыруға және адам құқықтары тетіктерін нығайтуға бағытталды. Сонымен қатар кіріспенің салмағын арттырып, құқықтық және зайырлы мемлекет қағидаттарын бекітуге, адамның қадір-қасиетін, өмір сүру құқығын, жеке бостандығы мен қауіпсіздігін, жеке өмір мен жеке деректерді қорғауға ерекше назар аударылмақ. Мұның бәрі конституциялық нормалардың практикалық қолданылуын жетілдіріп, оларды түсіндіруге бірыңғай тәсілдерді әзірлеуді көздейді.

Мәжіліс депутаты Унзила Шапақ Конституция прамбуласын жаңартудың маңызын ерекше атап өтті. Ұсынылып отырған тұжырымдарда Қазақстан біртұтас ұлт, унитарлы мемлекет, шекарасының мызғымастығы мен аумақтық тұтастығы айқын көрініс табуы тиіс. Сонымен бірге «Әділетті Қазақстан», «Заң мен тәртіп» тұжырымдамасы, экология, мәдениет, ғылым мен болашақ ұрпақ алдындағы жауапкершілік идеялары Конституцияның моральдық және өркениеттік мазмұнын тереңдеті түседі. Шапақ ханымның айтуынша, ұсынылып отырған конституциялық өзгерістер – билік тармақтарын қайта бөлудің техникалық процесі ғана емес. Бұл – мемлекеттің философиясын, қоғаммен қарым-қатынас моделін және болашаққа деген жауапкершілікті қайта пайымдау.

Төкілетін айтқанда, жаңартылған Конституция Қазақстанды құқыққа, әділетке және сенімге негізделген заманауи мемлекет ретінде орнықтыруды мақсат етеді. Мұның негізгі шарты – қоғам мен биліктің өзара ашық диалогы мен ортақ жауапкершілігі. Өзгерістер осы тұрғыда тиімді тетік болса игі еді.

Айша ҚҰРМАНҒАЛИ,
«Заң газеті»

ТҰСАУКЕСЕР

АБЫРОЙ БИГІНДЕ

Әділет полковнигі, отставкадағы судья Советхан Сәкеннің есімі аталса әріптестері бұл кісі сот саласының саңлағы ғой дейді. Елден ерен, озат деген мағынаны білдіретін «саңлақ» сөзі мыңнан, миллионнан бір адамға ғана айтылатынын ескерсек бұл кәсіби судья үшін ең үлкен марапат екені анық.

«1985 жылы, қазіргі әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің заң факультетін бітірдім. Құқық қорғау органдарындағы 40 жылдық еңбек жолымда қайда жүрсем де қатардағы көп маманның бірі болып қалмай, атаның емес, адамның ұлы болып елге қызмет етуді алдыма мақсат етіп қойдым. Бұл жолда өз ұстанымыма адал болып, қанша қиындық көрсем де отбасындағы ата-анамның, мектеп пен университеттегі ұстаздарымның атына ешқашан кір келтірмегенім үшін өзімді бақытты адаммыз деп ойлаймын», – деді Алматыдағы ҚазҰУ-дың заң факультетінде «Судья» деп аталатын кітабының таныстырылымын жасаған Советхан Сәкен.

күрделі табиғатын ашып көрсететін маңызды туынды.

«Автордың көпжылдық судьялық тәжірибесіне сүйеніп отырып жазылған ой-толғамдары оқырманды сот төрелігінің ішкі мәніне, адам тағдырымен тікелей байланысты салдарын білуге жетелейді. Өсіресе қоғамда кенінен талқыланған «Қорғас ісіне» қатысты жеке естеліктер мен пайымдары сот қызметіндегі кәсіби батылдықтың, жауапкершіліктің және ар-ожданнан көрінісі ретінде бағалы. Сонымен қатар, әр жылдары бұқаралық ақпарат құралдарына жарияланған мақалалар мен сұхбаттардың бір жинаққа топтастырылуы бұл еңбектің қоғамдық-саяси, публицистикалық салмағын арттыра түседі. Тұсаукесер рәсімін әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Заң факультеті мен «ЗАҢ» Медиакорпорациясының бірлесіп ұйымдастыруы ғылыми-тәжірибе және қоғамдық пікір кеңістігінің өзара тиімді тоғысуының жарқын үлгісі», – деген Б.Омаров алдағы уақытта Заң факультетінде

«Советхан судья болу үшін мінез болу керек деп бекер жазып жүрген жоқ. Кітаптың мазмұнына қарасаң мұнда Советханның күйзелісі, тебіренісі берілген. Ол бір күнде жазылған жоқ. Ұзақ жылдардағы еңбектің нәтижесі. Советхан өзі пікірін батыл айтатын судьялардың қатарында. Бұл кітаптың маңыздылығы да осында. Судья да қоғамның мүшесі. Қыстада болып жатқан түрлі жағдайларға, оқиғаларға пікір айтпау құқылы. Оған ешкім шектеу қоя алмайды. Ар қетеп әр адамның көтеріп жүрген абыройы, жігі, киіп жүрген киімі. Жалтақ адам жазылмаз, қорқақ, келеді. Жалтақтық пен жазылмаздық, судья мінезіне келмейді»

Әділ ҚҰРЫҚБАЕВ,
ҚР Жоғарғы Сотының отставкадағы судьясы,
Жоғарғы Сот жанындағы Сот төрелігі академиясының құрметті профессоры

Оның алғысөзінде ҚР Судьялар одағының төрағасы Досжан Әмір: «жинақта әріптесіміз сот саласының барлық болмысын, қыры мен сырын, жетістігі мен кемшілігін шынайы жаныңарыңмен көрсеткен екен. Ондағы кестелі ойлары, терең толғамдары, батыл ұсыныстар мен кесек пікірлер судьяның өз принципін табандылығын, кәсібіне адалдығын аңғартады. Кітаптың алғашқы беті Советхан Сәкенұлының «Судьяға (биге) үміткерге қандай талаптар қойылуы қажет?» деген 2002 жылы жазылған мақаласынан басталады. Талаптары орынды, ретті, дұрыс. Ал осы талаптар араға жеті жыл салып 2009 жылдың 18 қаңтарында өткен ҚР Судьяларының V құрылтайында Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың сот жүйесіне жүктеген тапсырмасында көрініс тапқан. Осының өзі әріптесіміздің көрегендігін, өзі қызмет етіп отырған саланы жақсартсақ, жетілдірсеқ деген ізгі ниетін көрсетеді. Сонымен бірге, бұл автордың өзі байқаған мәселелерді жылы жауып қоймай, батыл айта алатын, тайсалмай жаза білетін принципшілдігін аңғартса керек. Қазақстанда үш мыңға жуық судья бар. Ал осы судьялардың ішінде өзіне жүктелген міндетті талапқа сай орындаумен шектеліп, бұйығы тірлік кешіп жатқандары қаншама! Осындай әріптестерімен салыстырғанда Советхан Сәкенұлы шеңберге сыймайтын, қалыпқа бағынбайтынмен ерекше. Мұны әріптестеріміздің бұқаралық ақпарат құралдарына жазған мақалаларынан, журналистерге берген сұхбаттарынан байқау қиын емес.

Журналистермен еркін, емен-жарқын тілдесіп, пікірлесуді жақсы дәстүрге айналдырған әріптесіміздің заң, сот, құқық қорғау саласында талқыламаған, көтермеген, пікір білдірмеген мәселесі, тақырыбы аз. Өрі олардың қай-қайсысын алсаңыз да көпшілікке ой саларлықтай, жас буынға өнеге көрсетерліктей» – деп жазған екен.

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің Басқарма мүшесі, тұрақты әлеуметтік даму жөніндегі проректор Бақытжан Омаровтың айтуынша, Советхан Сәкеннің «Судья» деп аталатын бұл кітабының таныстырылымы қазақстандық сот жүйесінің өткені мен бүгінгіне терең үңілуге мүмкіндік беретін маңызды зияткерлік оқиға болды. Бұл еңбек бір адамның кәсіби жолының шежіресі ғана емес, ол сот билігінің ішкі философиясының, судья мамандығының айрықша жауапкершілігі. Әділдік пен заң алдында адалдықтың

кітап авторының жастарға арнайы келіп, жеке дәрістерін өткізуіне жағдай қарастырылатынын жеткізді.

Советхан Сәкенұлының өмір жолына үңілген адам оның адвокат, тергеуші, криминалист, прокурор, судья болып құқық қорғау органдарының барлық саласында қызмет етіп, үлкен тәжірибе жинағанын аңғартады. Ол атап айтқанда 1985–1986 жылдары адвокат, 1986–1999 жылдары аудандық прокуратурадан ҚР Бас прокуратурасына дейін Бас Әскери прокуратура, Жоғарғы Сотта, Бас әскери полиция басқармасында әртүрлі жауапты, басшы лауазымдарында қызмет істеген. 2000–2010 жылдары ҚР Әскери сотының судьясы, 2010–2014 жылдары Алматы қаласындағы аса ауыр қылмыстар қарайтын мамандандырылған ауданаралық әскери сотының төрағасы. 2014–2020 жылдары Алматы облыстық сотының қылмыстық істер жөніндегі сот алқасының төрағасы. 2020–2024 жылдары Алматы қалалық сотының судьясы болып, 2024 жылы құрметті отставкаға шыққан.

«ДАТ» медиажобасының редакторы Құтмағамбет Қонысбайдың сөзіне қарағанда Қазақстанда Советхан Сәкендей 100 судья болса Қазақстанда әлдеқашан әділеттік орнайтын еді. Ол толық орнамаған соң Мемлекет басшысы жыл сайынғы жолдауында «Әділетті Қазақстан» құрам деп шырылдап жүр. «Сондықтан болашақта құқық қорғау органдарында қызмет етем деген әрбір жас алдына мен әділ судья, әділ прокурор, әділ полиция болам деп мақсат қоюы керек. Бұл кітап сіздер үшін бағдарлам болсын. Қатарларыңызда жемқор, парақор, жағымпаз, жалтақ, қорқақ жан болмасын. Өйткені «Әділетті Қазақстанды» құратын сіздерсіздер. Сол жолда сіздерге табыс тілеймін» деп студенттерге өзінің ізгі тілегін жеткізді.

Таныстырылым кезінде автор әйгілі «Қорғас ісінде» айыптау қорығындысының қазақшасы – 35, орысшасы – 35 том болып, орыс тілінде жүрген істің үкімі 7 том болғанын айтты. Осы үкімнің бірінші нұсқасы Астанадағы қарулы күштердің музейінде тұрса, бүгін оның екінші нұсқасын болашақ мамандарды оқытуда үлгі болсын деп Заң факультетіне сыйлады. Ол енді университеттің әл-Фараби кітапханасының құнды мұрағаты.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

БІР МҮДДЕ

ЖАСЫЛ ЭНЕРГИЯҒА ЖАСАЛҒАН СТРАТЕГИЯЛЫҚ ҚАДАМ

Парламент Мәжілісінің жалпы отырысында «Қазақстан Республикасы Үкіметі мен Қытай Халық Республикасы Үкіметі арасындағы жаңартылатын энергия көздері саласындағы жобаларды іске асыру туралы келісімді ратификациялау туралы» заңының жобасы мақұлданды.

Жиында жаңа құжат бойынша баяндама жасаған Мәжілістің Экология және табиғат пайдалану комитетінің төрағасы Еділ Жаңбыршинның айтуынша, Қазақстан халықаралық деңгейде және ұлттық құжаттар шеңберінде климаттық және энергетикалық міндеттемелер қабылдаған. Солардың бірі – 2030 жылға қарай энергия теңгеріміндегі жаңартылатын энергия көздерінің үлесін кемінде 15 пайызға жеткізу. Бұл – еліміздің энергетикасын жаңғыртуға, экологиялық әсерді азайтуға және инвестициялық тартымдылықты арттыруға бағытталған нысаналы бағдар. Межеге тек декларативті ұрандармен емес, нақты инвестициялық жобалар арқылы ғана жетуге болады.

Депутаттың сөзінен түйгеніміз, аталмыш келісім аясында жалпы қуаты 1800 МВт болатын үш ірі жоба іске асырылады. Атап айтқанда, Павлодар облысында – 1000 МВт жел электр станциясы, Қарағанды облысында – 500 МВт жел станциясы, Түркістан облысында – 300 МВт күн электр станциясы салынады. Бұл жобалар Қазақстанның климаттық және географиялық ерекшеліктерін ескеріп орналастырылған.

Жобалардың экономикалық салмағы да айтарлықтай. Нақтырақ айтқанда, инвестиция көлемі 2 млрд АҚШ долларынан асады. Құрылыс кезеңінде шамамен 1500 уақытша, ал іске қосылғаннан кейін 100-ден астам тұрақты жұмыс орны ашылады. Жыл сайын 5,7 млрд кВт-сағаттан астам «жасыл» электр энергиясы өндіріліп, көмірқышқыл газының шығарындары едәуір қысқарады.

Жобалар тек энергетикалық тұрғыдан ғана

емес, өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуына, инфрақұрылымның жаңаруына және заманауи технологиялардың келуіне серпін береді. Яғни, жаңартылатын энергия көздері ел экономикасының жаңа өсу нүктелерінің біріне айналмақ.

Төк егерін айтқанда, Қазақстан мен Қытай арасындағы бұл келісім – бір реттік жоба емес, ұзақмерзімді стратегиялық серіктестіктің көрінісі. Яғни, құжат елдің климаттық міндеттемелерін орындауға, энергетикалық қауіпсіздікті нығайтуға және инвестициялық тартымдылықты арттыруға бағытталған. Ең бастысы – бұл келісім энергетиканы «кеше мен бүгіннің» емес, ертеңнің талаптарына бейімдеуге жасалған қадам. Сондықтан Жаңбыршин мырзаның айтуынша, келісімді ратификациялау – тек заңнамалық рәсім ғана емес, елдің орнықты болашағына жасалған саяси және экономикалық таңдау деп сенуге болады.

А.ТҰРМАҒАНБЕТОВА,
«Заң газеті»

ҚҰҚЫҚТЫҚ ТАЛДАУ

КОНСТИТУЦИЯ ПРЕАМБУЛАСЫН
ҚАЙТА ПАЙЫМДАУ – УАҚЫТ ТАЛАБЫ

ҚР Конституциясының мәтінінде қазақ мемлекеттілігінің сабақтастығы мәселесі бұрын қамтылмағандығы белгілі. Осыған байланысты 20 қаңтар күні өткен Ұлттық құрылтайдың 5-отырысында ҚР Президенті Қ.Тоқаев мемлекеттіліктің құндылықтық өрі доктриналық іргетасы ретінде Конституцияның преамбуласын тұжырымдамалық тұрғыдан жаңарту қажеттігін атап өтті.

Мемлекет басшысы 1995 жылғы 30 тамыздағы ҚР Конституциясының преамбуласы мәтінінде ұлттық құндылықтарымызды анағұрлым айқын әрі нақты көрсету қажет екенін, олардың қанша уақыт өтсе де мызғымас сипатқа ие болуы тиіс екенін айтты. Сондай-ақ, онда қазақ жеріндегі өркениет пен мемлекеттіліктің терең тарихи тамырлары нақты көрініс табуы қажет. Осы арқылы біз еліміздің Ұлы Даладағы ұлы мемлекеттермен тарихи сабақтастығын нық түрде жариялаймыз, – деді.

Мызғымас ұлттық құндылықтарды бекіту қажеттілігі туралы айта отырып, Президент қазақстандық мемлекеттік бірегейлікті қалыптастыратын негізгі тарихи-өркениеттік және рухани-құқықтық бағдарларды меңзеді. Ең алдымен, бұл – қазақ мемлекеттілігі мен Ұлы Дала өркениетінің сабақтастығы, тарихи жадыға, ұлттық мәдениет пен тілге құрмет, сондай-ақ көпэтносты қазақстандық қоғамның іргелі құндылығы ретіндегі ұлтаралық келісімді сақтау мәселелері.

Сонымен қатар, 2025 жылғы 22 қазанда ҚР Парламенті Сенатында «Республика күні: егемен және құқықтық мемлекет құрудағы тарихи-құқықтық маңызды» тақырыбында дөңгелек үстел өтті. Оның аясында мен «Қазақстан Республикасындағы қазақ мемлекеттілігінің сабақтастығының конституциялық-құқықтық аспектілері және Конституцияда ұлттық мүдделердің көрініс табуының кейбір мәселелері» тақырыбында баяндама жасадым.

Онда ҚР Президенті Қ.Тоқаевтың 2023 жылғы 25 қазанда – Республика күні сөйлеген сөзіндегі қазақ мемлекеттілігінің ғасырлар бойғы қайта жаңғыруы Түрік қағанаттары, Алтын Орда және Қазақ хандығы дәуірінен бастау алатыны жөніндегі тұжырымына ерекше назар аударылды.

2024 жылғы 15 наурызда өткен «Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс» атты Ұлттық құрылтай отырысында Президентің мәтініндегі конституцияның тарихи сабақтастығын тағы да атап өтіп, Қазақстан Ұлы Дала өркениетінің тікелей мұрагері екенін, ал Жошы Ұлысы (Алтын Орда) Қасым хан тұсында нығая түскен Қазақ хандығының қалыптасуына негіз болғанын атап көрсетті.

ҚР Президентінің Конституция преамбуласының мәтінін өзгерту жөніндегі шешімінің маңыздылығын атап өткен жөн. Ол:

- ұлттық мүдделерге, тарихи ақиқатқа және халықаралық-құқықтық шындықтарға негізделген объективті қажеттіліктен туындайды;
- қазақ мемлекеттілігінің ғасырлар бойғы дәстүрлерінің сабақтастығын бекіту ұлттық мемлекеттіліктің генезисі мен қалыптасу кезеңдеріне қатысты қолданыстағы тұжырымдамалық қайшылықтарды жоюға мүмкіндік береді;
- ұлттық қауіпсіздік деңгейін арттыруға және негізгі заң мәтінін Қазақстан Республикасы Президентінің доктриналық ұстанымына сәйкестендіруге ықпал етеді.

2026 жылғы 24 қаңтарда ҚР Пар-

ламенті Мәжілісінің депутаты Унзила Шапақ Негізгі заңның преамбуласын жаңарту және оның мазмұнын заманауи талаптарға сәйкестендіру жөнінде бастама көтерді. Ол бұл ұсынысын Конституциялық комиссияның алғашқы отырысында мәлімдеді.

Сонымен қатар, ҚР Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар алты рет – 1998, 2007, 2011, 2017, 2019 және 2022 жылдары енгізілгенін атап өткен орынды. Алайда Конституция преамбуласын өзгерту қажеттігін алғаш рет құқықтық тұрғыда негіздеген қазақстандық заңгер А. Салимгерей болды. Ол 2023 жылғы қазақ мемлекеттілігінің сабақтастығы мен ұлттық қауіпсіздік қағидаларына сүйене отырып, Конституция преамбуласының мәтінін қайта қарау мәселесін көтерді.

А.Салимгерейдің пікірінше, ҚР Конституция преамбуласындағы «байырғы қазақ жерінде мемлекеттілікті

құра отырып» деген тұжырым концептуалдық әрі құқықтық тұрғыдан негізсіз.

Біріншіден, «құрау» термині мүлде жаңа құбылыстың қалыптасуын білдіреді. Оны Қазақстан мемлекеттілігіне қолдану мемлекеттің тек 1991 жылы ғана пайда болғаны жөнінде логикалық қорытындыға әкеледі, бұл қазақ мемлекеттілігінің ғасырлар бойғы даму тарихына қайшы келеді.

Екіншіден, «байырғы қазақ жерінде» деген сөз тіркесі мемлекеттіліктің

өзін бекітпейді, өйткені тарихи аумақтың болуы мемлекеттік ұйымдасудың тұрақты формаларының болғанын білдірмейді. Демек, бұл формула құқықтық және тарихи сабақтастықты толық қамтымайды.

Автор аталған анықсыздықтың тек ғылыми ғана емес, тәжірибелік маңызы бар екенін, себебі ол ұлттық қауіпсіздік мәселелеріне тікелей қатысты екенін атап көрсетеді.

Тарихтың саясаттандырылуы және жекелеген шетелдік авторлар тарапынан фактілердің бұрмалануы жағдайында сабақтастықтың Конституцияда нақты бекітілуі сыртқы саяси дискурста осал тұстарды қалыптастырады.

Осыған байланысты автор «байырғы қазақ жерінде мемлекеттілікті құра отырып» деген формуланы «Қазақстан халқы өз мемлекеттілігінің ғасырлар бойғы (мыңжылдық) дәстүрлерін жалғастыра отырып» деген тұжырыммен алмастыру қажеттігін негіздеді.

Халықаралық құқық тұрғысынан мемлекеттердің сабақтастығы доктринасы мен uti possidetis juris қағидасы айрықша маңызға ие, оған сәйкес жаңа мемлекеттер тәуелсіздік алған сәттегі шекараларын сақтайды.

А.Салимгерейдің пікірінше, қолданыстағы преамбула формуласы Қазақстанның халықаралық-құқықтық

ұстанымын объективті түрде әлсіретеді, өйткені ол елді тек посткеңестік кезеңде пайда болған мемлекет ретінде түсіндіруге мүмкіндік береді. Ал преамбулада ғасырлар бойғы мемлекеттілік идеясының бекітілуі 1991 жылғы тәуелсіздікті егемендіктің қалпына келуі ретінде бағалауға жол ашады, бұл Қазақстанның аумақтық тұтастық пен халықаралық қауіпсіздік мәселелеріндегі позициясын күшейтеді.

Мұндай тәсіл Әзербайжан мен Өзбекстанның конституциялық құрылыс тәжірибесіне сәйкес келеді, онда преамбулаларда мемлекеттіліктің көпғасырлық дамуы тікелей бекітілген.

Ұсынылып отырған өзгерістер ұлтаралық келісім мен мемлекеттің зайырлы сипатының негіздеріне нұқсан келтірмейді, керісінше, Қазақстан Республикасының конституциялық бірегейлігін және құқықтық тұрақтылығын нығайтады.

Осылайша, ҚР Президенті Қ.Тоқаевтың Конституция преамбуласын тұжырымдамалық тұрғыдан жаңарту жөніндегі бастамасы уақытылы, негізді әрі мемлекеттіліктің заманауи сын-қатерлеріне толық сай келеді. Ол конституциялық құрылыстың құндылықтық негіздерін нығайтуға, тарихи әділеттілікті қалпына келтіруге және қазақ мемлекеттілігінің ғасырлар бойғы дәстүрі мен Ұлы Дала өркениетіне сүйенетін ұлттық дамудың тұтаст доктринасын қалыптастыруға бағытталған.

Бұл бастаманы ғылыми және сараптамалық қауымдастықтың қолдауы өте маңызды, өйткені преамбуланы өзгерту формалды-декларативтік сипатта емес, Қазақстанның құқықтық тұрақтылығын, ұлттық қауіпсіздігін және халықаралық-құқықтық ұстанымын күшейтуге бағытталған. Осы тұрғыдан алғанда, Президент ұсынған преамбуланы қайта пайымдау бағытын Қазақстанның конституциялық құқығын дамыту мен егемен мемлекеттілігін ұзақ мерзімді тарихи келешегі тұрғысынан нығайтудың стратегиялық қадамы ретінде қарастыру қажет.

Ақылбек ИСАБЕКОВ,
заң ғылымдарының кандидаты,
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Заң факультетінің мемлекет және құқық теориясы мен тарихы,
конституциялық және әкімшілік құқық кафедрасының доценті

КӨКЖИЕК

ЕЛ БОЛАШАҒЫ БІЛІМНІҢ
САПАСЫМЕН ӨЛШЕНЕДІ

Кез келген мемлекеттің болашағы оның жас ұлдарының, азаматтарының білімінің сапасымен өлшенбек.

Қазақстанды құқықтық, демократиялық, шынайы әлеуметтік мемлекет ретінде түпкілікті орнықтырудың басты алғышарты тәрбие мен білімді бойына сіңірген ұрпақ болып табылады. Білімді ұрпақ тәрбиелеу – өркендеп даму бағытын ұстанған кез келген мемлекеттің негізгі міндетінің бірі. Шоқан Уәлихановтың «Халықтың кемеліне келіп өркендеп өсуі үшін ең алдымен азаттық пен білім қажет» деген пікірі мемлекеттің қарқынды дамуы тікелей білімге байланысты екенін нақты көрсетеді. Демек, өркениетті даму да, мемлекеттің жарқын болашағы да жас ұрпақтың білімінің деңгейіне тікелей тәуелді. Тиісінше, қазіргі заманғы мемлекеттер, оның ішінде Қазақстан да өзінің өркендеп өсуі үшін білім саласына көптеп назар аударады.

ҚР Президенті Қ.Тоқаев 2024 жылы наурызда өткен Ұлттық құрылтайдың «Әділетті Қазақстан – Адал азамат» атты II отырысында сөйлеген сөзінде «Ұлттық жаңа болмысы білім, ғылым және мәдениет саласын дамыту арқылы қалыптасады», дей келе, «осы бағытта бізге орасан зор жауапкершілік пен міндет жүктеліп отыр» деп атап көрсеткен еді. Осылайша, Республика Президентінің білімге ерекше назар аударуы қазіргі әлемде Қазақстанның қуаты бірінші кезекте жас өскелең ұрпақтың, азаматтары-

ның білімімен өлшенетіндігін баса көрсетеді.

Қазақстанда сапалы білім мемлекеттің бүгінге және болашақтағы тұрақты дамуына ықпал ететін аса маңызды фактор болып табылады. Бұл факторды қалыптастыруда білім беру орталықтары, әсіресе жоғары оқу орнындағы үлкен рөл атқарады. Сапалы білім беру – жоғары оқу орындарының басты басымдығы.

Мемлекеттің, қоғамның бүгінгі заманауи талаптарына жауап беретін білікті мамандарды даярлауға, еліміздің дамуының адами факторын қалыптастыруға атсалысып отырған жоғары оқу орындарының ішінде эл-Фараби атындағы ҚазҰУ Ұлттық университетінің зор үлесін айтпай кетпеске болмас. Қазақстанның алғашқы жоғары оқу орындарының бірі болып табылатын ҚазҰУ осы уақытқа дейін талай ұрпақтың көкірек көзін ашқан, жастардың санасын білім бұлағына айналдырған білім ордасы.

Эл-Фараби атындағы ҚазҰУ Қазақстанның жасампаздығы үшін білім беру саласына белсенді араласып жатыр. Оны тиісті оқу орнының ұстанып отырған әрі жүзеге асырып жатқан қызметінің келесі негізгі бағыттарынан көруге болады: өресі кең, білімі терең, бәсекеге қабілетті, заман ағымының қиындықтарына төтеп бере алатындай жігерлі азаматтарды тәр-

биелеу, мемлекетіміздің жарқын болашағы үшін шаршамай күресе білетін отансүйгіш, қандай істің болмасын байыбына барып, сындарлы шешім қабылдауға қауқарлы мамандарды қалыптастыру, еңбек нарығының сұраныстарына жауап беретін, адамгершілік қасиеттерді бойына сіңірген тұлғаларды даярлау. Мемлекеттің өркендеп даму талабына, қоғамдық сұранысқа сай азаматтарды тәрбиелеп, қалыптастыру үшін университеттің түрлі ғылыми-тәжірибелік мәселелерді шешуге мүмкіндік беретін жақсы ғылыми әлеуеті бар.

Эл-Фараби атындағы ҚазҰУ кең спектрлі білім беру ордасы болып табылады. Онда азаматтарға әртүрлі бағытта (ғылыми, оқытушылық, экономикалық, құқықтық, медициналық, халықаралық,...) терең білім алып, білімді де білікті маман ретінде қалыптасуына барша мүмкіндіктер жасалған. Эл-Фараби атындағы ҚазҰУ тек білім беру орны ғана емес, ол зерттеу орталығы да. ҚазҰУ-дің зерттеу университеті мәртебесін алуы жоғары білімді мамандарды даярлауға, ғылыми зерттеулердің кең спектрін жүргізуге және оларды одан әрі коммерциаландыру жөніндегі міндеттерді іске асыруға бағытталған шараларды күшейтеді.

Қазақстанның бетке ұстар тиісті білім ордасының білікті ұстаздарынан, ғалымдардан терең біліп алып, сол арқылы бәсекеге қабілеттілігін қалыптастырып, кәсіби маман ретінде еңбек жолына түсулері үшін ҚазҰУ-де Республика азаматтарымен қоса шетелдік білімқұмар азаматтарға да оқып, білім алуларына барынша жағдайлар жасалған. Университетте шетелдік студенттердің оқып, кәсіби білімін қалыптастырып, біліктілігін шыңдауы үшін үш тілде білім алу мүмкіндіктері ұйымдастырылған.

Бүгінде эл-Фараби атындағы ҚазҰУ – еліміздегі ең таңдаулы білім беретін шаңырағы биік жоғары оқу орны.

А.ЖАРБОЛОВА,
заң ғылымдарының кандидаты,
аға оқытушы

АЙМАҚ-АҚПАРАТ

ПАВЛОДАР ОБЛЫСЫ

ҚҰРЫЛТАЙ ТАПСЫРМАСЫ – БАҒДАРЫМЫЗ

Павлодар облысының әкімдігі ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың V Ұлттық құрылтай отырысында айтқан тапсырмаларын жүзеге асыруды бастады.

Өңір үшін Мемлекет басшысының энергетика секторын дамытуға бағытталған бастамалары ерекше маңызға ие. Қазіргі уақытта «таза көмір» технологияларын енгізуге басымдық беретін көмір генерациясын дамыту бойынша ұлттық жоба әзірленуде. Сондай-ақ Екібастұз көмір бассейнінің энергетикалық қуаттары негізінде цифрлық инфрақұрылымды дамыту маңызды шешімдердің бірі болып отыр.

«ДӨО-алқабы» жобасы Павлодар облысы үшін түбегейлі жаңа мүмкіндіктер ашады: экономиканы артарапандыру, жоғары технологиялы жұмыс орындарын құру, жас мамандарды тарту және өңірді елдің цифрлық экономикасына интеграциялау. Облыс әкімі Асайын Байханов бүгінгі таңда нақты нәтижеге бағытталған тәсіл қажет екенін атап өтті.

– Елді одан әрі дамытуға арналған негізгі міндеттер айқындалды. Біздің басты мақсатымыз – мемлекеттік органдардың үйлесімді жұмысы мен халықпен ашық диалог арқылы барлық тапсырмалардың сапалы әрі уақытылы орындалуын қамтамасыз ету. Ол үшін батыл әрі инновациялық шешімдер қажет. Формальды есептер кезеңі аяқталды, – деді өңір басшысы.

Е.ЕРЖАНҰЛЫ

СТУДЕНТТЕР ҚЫТАЙДЫҢ ОЗЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫМЕН ТАНЫСТЫ

Павлодар өңірінен барған делегация Қытайдың ірі өнеркәсіптік орталықтары мен жетекші техникалық жоғары оқу орындарын аралап қайтты.

Жаяу Мұса атындағы Ақсу жоғары көпсалалы колледжінің оқытушылары мен студенттері Қытайдың Шаньси провинциясында бір апта бойы тағылымдамалар өтті. Студенттердің айтуынша, мұндай тағылымдамалар жастар үшін кең мүмкіндіктер береді. Олар әлемдік озық технологияларды меңгеруге және болашақта оларды отандық экономикаға енгізуге жол ашады. Қатысушыларға әсіресе бүгінде халықтың өмірін ыңғайлы әрі қауіпсіз ететін жасанды интеллекті бар роботтар ерекше әсер қалдырған.

Ж.ҚҰДАЙБЕРГЕН

ЕРЕКШЕ СЫЙ

Май ауданындағы Малайсары жалпы орта білім беру мектебінің түлектері өздері білім алып, түлеп ұшқан алтын ұясына ерекше сый жасап, оқушыларды қуанышқа бөледі. Мектеп түлектері зияткерлік дамуға бағытталған заманауи «ақылды» шахмат роботтарын тарту еткен. Ол оқушылардың логикалық ойлауын дамытуға жол ашады.

Сыйға берілген SenseRobot Chess – автоматтандырылған қолы бар, жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін шахмат роботы. Бұл құрылғы бастапқы деңгейден бастап гроссмейстерлік шеберлікке дейін (ELO 200–3200) ойнауға қабілетті. Сонымен қатар, арнайы әзірленген бағдарламалар арқылы шахматты кезең-кезеңімен үйренуге, тактика мен стратегияны терең меңгеруге мүмкіндік береді. Ал екінші шахмат роботы ойлай алатын, өздігінен қозғалып, фигураларды дәл орналастыратын кіріктірілген жасанды интеллектпен ерекшеленеді.

А.МӘУЛЕНБАЙ

ШІКІР. ҰСЫНЫС. ТАЛҚЫ

Әбдірашид ЖҮКЕНОВ,

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының Қылмыстық істер жөніндегі алқасының бұрынғы төрағасы,
«Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының зейнеткер судьялары» қоғамдық бірлестігінің тең төрағасы

ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУДЕГІ АШЫҚТЫҚ ҚАФИДАТЫ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Қылмыстық-процестік кодекстің 29-бабының 1-бөлігінде көзделгендей сот отырысының жариялылығын шектеуге негіз болмаған жағдайда, оның ішінде мемлекеттік құпияларды қорғауға байланысты негіздер болмаған жағдайда, адамның ауыр немесе аса ауыр қылмыс, мысалы, бандитизм, терроризм және т.б. жасау фактісінің өзі жабық сот отырысын өткізуге негіз бола алмайды.

Сот ісін жүргізудің ашықтығы қағидатына сәйкес, соттар БАҚ өкілдері мен заңмен бекітілген жасқа толған азаматтардың сот отырысына еркін қатысуына мүмкіндік беріп, сот ісі туралы баспасөзде ақпарат таратуға рұқсат етеді. Бұл сот ісін жүргізудің ашықтығын қамтамасыз етіп, сот төрелігін жүзеге асырудағы қоғамдық бақылауды нығайтудың маңызды механизмі болып табылады. Сонымен қатар, ашық және қауіпсіз сот ісін жүргізуді қамтамасыз ету үшін Қылмыстық-процестік кодексте белгіленген тәртіпті сақтау керек. Осылайша, сот залындағы тәртіпті қамтамасыз ету судьяға жүктеліп, барлық қатысушылар оның бұйрығын орындауға міндетті болады. Фотосуретке түсіруге, дыбыс, бейнежазбаға және киноға түсіруге тек процеске қатысушылардың келісімімен және судьяның мақұлдауымен ғана рұқсат етіледі. Тәртіп бұзылған жағдайда судья құқық бұзушыны сот залынан шығаруға немесе оған қатысты әкімшілік жаза қолдануға құқылы.

Дегенмен, осындай нақты қағидаттардың басшылыққа алынып келе жатқанына қарамастан, құқық қорғау тәжірибесінде сот ісін жүргізудің ашықтығын шектейтін бұзушылықтар мен кемшіліктер әлі де кездеседі. Әсіресе мұндай кемшілік ұйымдастырушылық іс-шараларда жиі көрініс табады. Мысалы, сот отырыстарының уақыты мен орны туралы ақпаратты дер кезінде, жеткілікті деңгейде таратпау, халық көп сиятын кең сот залдарының болмауы және барлық қатысушылар үшін қолайлы жағдайдың жасалмауы ашықтық принципінің сақталуына айтарлықтай кедергісін тигізеді. Сонымен қатар, азаматтар мен БАҚ өкілдерінің сот залына кіруіне заңсыз немесе негізсіз тыйым салу деректері де кездесіп қалады.

Іс жүзінде қылмыстық қудалау органдары ҚПК-де көзделмеген негіздерді пайдалана отырып, тергеу материалдарын құпия деп жіктей алады. Мұндай құпиялықты жабық сот отырыстарын өткізуге түрткі болады. Дегенмен, ашықтық қағидатын шектеуге тек ерекше және нақты анықталған жағдайларда ғана жол беріледі. Егер құпиялық тек алдын алу мақсатын көздесе, ол құқық қорғау қызметінің ашықтық деңгейін төмендетеді және

сот жүйесіне деген қоғамдық сенімге нұқсан келтіреді.

Қылмыспен күресу, қоғамдық тәртіпті сақтау және ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсаттары айтарлықтай маңызды болғанымен, ашықтық қағидатын шектеудің негізі болмауы керек. Сот ісін жүргізудің ашықтығынан ауытқуға тек ерекше, заңмен тікелей көзделген, тиісті түрде негізделген және заңмен қорғалатын мүдделер кезінде ғана жол берілуі мүмкін.

Осыған байланысты ҚПК-де қылмыстық іс бойынша ашықтықты шектеген, оның ішінде істі негізсіз құпияландырған қылмыстық қудалау органдарының іс-әрекеттеріне ҚПК-нің 106-бабының тәртібімен сотқа шағымдану құқығын белгілеген дұрыс болар еді.

Соңғы жылдары Қазақстанда сот отырыстарын онлайн-форматта өткізу тәжірибесі кеңінен таралғаны белгілі. Онлайн-процестер соттардың, прокуратураның және қорғаушылардың жұмысын ғана емес, сондай-ақ жәбірленушілердің, куәгерлердің және басқа да адамдардың сотқа қатысуын едәуір жеңілдетті. Ең бастысы бұл мемлекеттің материалдық ресурстарын және процеске қатысушылардың уақытын айтарлықтай үнемдеуге көмектесті. Сонымен қатар, 2024–2025 жылдары соттар сот төрелігінің жариялылығын жаңа түрі ретінде – резонансты қылмыстық процестердің тікелей онлайн трансляцияларын өткізуді тәжірибеге енгізді. Соның арқасында миллиондаған азаматтар сот отырыстарын нақты уақыт режимінде бақылауға мүмкіндік алды.

Бір жағынан, бұл сот төрелігіне қолжетімділікті кеңейтіп, құқықтық сауаттылықты арттыруға, қоғамдық бақылауды күшейтуге ықпал етсе, екінші жағынан, бұрын айтыла бермейтін

ге тырысып, тікелей эфирде өзін-өзі жарнамалаумен айналысқанын көрсетті.

Онлайн-сот өткізудің ең басты кемшілігі – қылмыстық іс жүргізу заңнамасында белгіленген нормалар мен ережелерді бұзумен тікелей байланысты. Бұған жол беруге болмайды.

Қылмыстық іс жүргізуде куәгерлердің айғақтары тәуелсіз, тікелей және сыртқы ықпалдардан тыс болған жағдайда ғана құнды. Сот процесін тікелей эфирде өткізу бұл негізді толықтай бұзады. Себебі сотта әлі жауап алынбаған куәгерлердің онлайн соттарды көруіне ешқандай шектеу жоқ. Соған орай олар айыптау және қорғау

Қылмыстық іс жүргізуде куәгерлердің айғақтары тәуелсіз, тікелей және сыртқы ықпалдардан тыс болған жағдайда ғана құнды. Сот процесін тікелей эфирде өткізу бұл негізді толықтай бұзады. Себебі, сотта әлі жауап алынбаған куәгерлердің, онлайн соттарды көріңіз ешқандай шектеу жоқ. Соған орай олар айыптау және қорғау тараптарының ұстанымдарымен, басқа адамдардың айғақтарымен, басқа дәлелдемелермен және соттың жауабымен алдын ала танысуға мүмкіндік алады. Нәтижесінде, күнің, берген алғашқы объективті жауабы өзгертіліп, көпшілікке арналған нұсқа айтылады.

күрделі процедуралық тәуекелдерді анықтауға мүмкіндік берді.

Қылмыстық процестерді онлайн-трансляция жасаудың жағымды жағы: процестерге тікелей қолжетімділіктің арқасында қоғамның сот жүйесіне деген сенімі артты; азаматтардың құқықтық сауаттылығы көтерілді (көрсеткіштер сот талқылауының ережелері туралы білді, тараптардың пікірталастары мен сот әрекеттерін көрді); әділ сот рәсіміне қоғамдық бақылауды күшейтті; процеске қатысушылардың тәртібі мен мінез-құлқы мәдениетін арттыруға көмектесті және т. б.

Сонымен қатар, менің ойымша, онлайн-соттардың өтуі: «қоғамдық пікір сотының» қауіпін тудырды (БАҚ-та ұдайы жариялау сот процесін қойылымға айналдырып, тараптардың, судьялардың және қоғамның пікіріне әсер етуі мүмкін); қатысушылардың, әсіресе жәбірленушілер мен куәгерлердің құқықтарының бұзылуына (олардың мәртебесі, қауіпсіздігі және т.б.); және тағы басқа кемшіліктердің орын алуына түрткі болды. Қылмыстық істер бойынша сот процестерін онлайн өткізу тәжірибесі кейбір қатысушылардың қоғамдық пікірге ашық түрде әсер ету-

тараптарының ұстанымдарымен, басқа адамдардың айғақтарымен, басқа дәлелдемелермен және соттың жауабымен алдын ала танысуға мүмкіндік алады. Нәтижесінде, күнің берген алғашқы объективті жауабы өзгертіліп, көпшілікке арналған нұсқа айтылады. Сәйкессіздіктер әдейі жойылып, куәгерлер түсінігін «түзеу» арқылы кемшілік қолдайтын нұсқа дайындалды, бұл сотты ақиқаттан алыстататы даусыз.

Жалпы, онлайн формат жарыспалық процесінің негізгі элементі саналатын – жауап алудың тиімділігін айтарлықтай әлсіретеді. Камералар реакцияларды, вербалды емес сигналдарды немесе сот залындағы психологиялық қысымды анық көрсете алмайды. Техникалық ақаулар жауап алу қарқынын бұзады, ал куәгерді оқшауламау сыртқы әсер ету қауіпін тудырады. Мұндай жағдайларда тараптардың теңдігі бұзылады, сот жарыспалылығы формальды сипатқа ие болып, кей жағдайларда сот процесінің өзі қойылымға айналады.

Онлайн сот процестерінің оң аспектілерімен қатар, кемшіліктері де аз емес. Мәселен бұл сот процестері ба-

рысында техникалық ақаудың орын алуынан, тыңдаушылар мен БАҚ өкілдерінің ақпаратқа қолжетімділігінің шектеулі болуынан, әрі бөгде адамдардың процеске қатысуына рұқсат берудің айқын және бірнәрсеге ережелерінің жасалмауымен көрініс табады. Тыңдаудың уақыты мен форматы туралы ақпараттың ашық дереккөзде орналас-тырылмауы, немесе формалды түрде жариялануы көпшіліктің сот отырысына қатысып, процесі бақылауына кедергі болады. Соның нәтижесінде, ашықтықты арттырудың тетігі болуы тиіс онлайн формат іс жүзінде сот отырыстарын жабық өткізуге ықпал етеді.

Онлайн жауап алу кезінде куәгерге жалған айғақтар бергені үшін қылмыстық жауапкершілік бар екенін ескертуді тіркеу мәселесі де ерекше алаңдаушылық туғызады. Себебі заң тек ауызша түсіндіруді ғана емес, оны куәгердің қол қоя отырып растауын талап етеді. Қашықтан жүргізілген процес барысында бұл кепілдік көбінесе бейнежазбамен немесе хаттамадағы ресми жазбамен ауыстырылады. Бірақ ол заңнамалық тұрғыдан айқын реттелмеген. Бұл құқықтық белгісіздік аймағын тудырады және дәлелдемелердің қабылдануына күмән келтіреді. Мұның арты құқықтық белгісіздік қалыптастырып, дәлелдемелердің жарамдылығына қатысты күмәнді көбейтеді.

Осыған байланысты мынандай қорытынды жасауға болады: яғни, қылмыстық істерді онлайн қарауға тек шектеулі жағдайларда ғана жол берілуі керек. Менің ойымша, мұндай процес дәлелдемелерге қарсылық келтірілмейтін, процесі жарыспалылық қағидатына сай өткізу қажет етілмейтін оңайлатылған немесе татуластыруға қатысты істерде ғана қолданылғаны жөн.

Айыптау және қорғау тараптары арасындағы пікірлерде айтарлықтай келіспеушіліктер болған және сот тергеуі жүріп жатқан қылмыстық істерде онлайн хабар таратуы сот процесінің дайындық, сот жарыссөзі және үкімді жариялау кезеңімен шектеген орынды. Бұл тәсіл сот тергеуінің объективтілігі мен бейтараптығына нұқсан келтірмей, сот билігінің ашықтығын қамтамасыз етеді. Сот тергеуі сот процесінің тікелей және ауызша болуы қағидаттарына, сондай-ақ қылмыстық іс жүргізу заңнамасының басқа да талаптарына қатаң сәйкестікте жүргізілуі тиіс.

Ашықтық пен жариялылық міндетті түрде сот процесін тікелей эфирде көрсету дегенді білдірмейді. Сондықтан, мұндағы ең оңтайлы шешім сот барысы туралы қоғамға бейтарап ақпарат тарататын, бұл іске асқан жауапкершілікпен қарайтын кәсіби, аккредиттелген сот репортерлері институтын құрумен тікелей байланысты болмақ. Менің ойымша, бұл тәсіл: қоғамдық бақылауға сақтауға; дәлелдемелердің тұтастығын қорғауға; «қоғамдық пікір сотының» алдын алуға көмектесіп, халықаралық тәжірибеге сәйкес келеді.

Осылайша, сот процесінің жариялылығы ресми ашықтықты немесе әділеттіліктің қоғамдық көрініске айналуын білдірмейді, керісінше, сот қызметінің ашықтығы мен әділ сот ісін жүргізуді қамтамасыз етуге және заң үстемдігін сақтауға бағытталған процессуалдық кепілдіктерді қатаң сақтау арасындағы ақылға қонымды және заңды түрде негізделген тепе-теңдікті білдіреді. Бұл қағидатты іске асыру қылмыстық процеске қатысушылардың барлық құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз етуге, сондай-ақ сот органы ретінде сотқа да, тұтастай алғанда мемлекетке де қоғамдық сенімді нығайтуға бағытталған.

ПАЙЫМ

Сот – мемлекеттегі үш биліктің бірі. Азаматтардың құқығы мен бостандығын қорғаудың басты алаңы саналатын сот құрылымына елдегі әділдік пен қауіпсіздікті нығайту, тура төрелік жасау міндеті жүктелген. Ал осындай жоғары мәртебе беріліп, ауқымды жауаптылық артылған судьялық лауазымға өкінің бірі таңдала бермейді. Себебі, судья болу – өзіңді, бар күш-қайратыңды өлге, халыққа, әділдік жолына арнау деген сөз.

Судья болуға бел бұған адамды халық тура төреліктің тұтқасы ғана емес, қоғамдағы тазалық пен әділдіктің үлгісі, биік парасаттың иесі ретінде мойындауы керек. Судьялардың Әдеп кодексінің қабылдаудағы негізгі мақсат – білікті, кәсіби шеберлігі зор, білімі терең судьялардың әдебі мен қоғамдағы оң имиджін қалыптастыру.

СУДЬЯ – ЗАҢНЫҢ ДАУЫСЫ

Әдеп кодексі қызметтегі судьялармен қатар, доғарыстағы судьяларға да теңдей қолданылады. Яғни, бүгінгі төрелік етіп жүрген судьялардан бөлек, зейнетке шыққан судьялар да әдептілік нормаларынан аттамауы тиіс. Бұл судьяларға деген талап пен тәртіптің өмір бойы сақталатынын көрсетеді.

Дала данышпаны Пифагор «Заң ақылдың дауысы болса, судья заңның дауысы болуы керек» деген екен. Ал бүгінгі заман талабы судьядан заңның дауысы болып қана қоймай, қоғамның айнасы, көркем мінездің, көрікті іс-әрекеттің иесі болуды қажет етуде.

Әсіресе, қазіргідей ақпараттық заманда судьяның барлық әрекеті халыққа алақандағыдай айқын көрініп тұратыны белгілі. Сот процестері көп жағдайда ашық өтетіндіктен, судьялардың сөйлеген сөзі, әрбір қимылы БАҚ өкілдері мен азаматтардың жіті бақылауында болады. Жария сот отырыстарын өткізіп, ашық процестерді жүргізіп жүргендіктен судьялар бүгінде мұндай тұрақты бақылау мен сыни көзқарасқа әбден үйренген.

Соған орай жұмыс барысында іс жүргізу заңдарын басшылыққа алатын судьялар Әдеп кодексінің талаптардан да аттамайды.

Судьялар қашанда антына берік болып, әдепсіз әрекеттерге жол бермейді, судья лауазымының жоғары мәртебесіне лайық іс атқарып, әдеп нормаларын мүлтіксіз сақтауға тырысады. Соған орай біз сот отырысын жүргізудің жоғары мәдениетін қамтамасыз етуге, қандай күрделі іс, қандай қайшылықты жағдай туындаса да өзіміздің мәнсабымызға лайықты болып, мәселені ұшықтырмай бейбіт, жайлы ортада, күмәнсіз шешуге тырысамыз. Әрі төрелік етер төрді сыйлауды процеске қатысушылардан талап етеміз.

Кодексте судьяның сот қызметінде бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара байланысу мүмкіндігі де көрсетілген. Өйткені, судья журналистердің көмегімен көпшілікке соттарда не болып жатқаны немесе қандай шешімдер қабылданғаны туралы ақпарат бере алады. Бұл жұртшылықтың алдында сот төрелігінің беделін арттыруға ықпал етеді.

Халқы заңын сыйлайтын, сотына сенетін

қоғам – ең дамыған қоғам болып табылады. Ал біз өз кезегінде қазақстандық соттың жылдар бойы жинаған беделіне нұқсан келтірмеуге, алдыңғы буынның айтулы істерін лайықты жалғастыруға тиісіміз.

Олжас БАҒЖАНОВ,
Алматы облысы мамандандырылған
ауданаралық экономикалық
сотының судьясы

БІЛГЕН ЖӨН**ЖИ АДАМДЫ ТОЛЫҚ
АЛМАСТЫРА АЛМАЙДЫ**

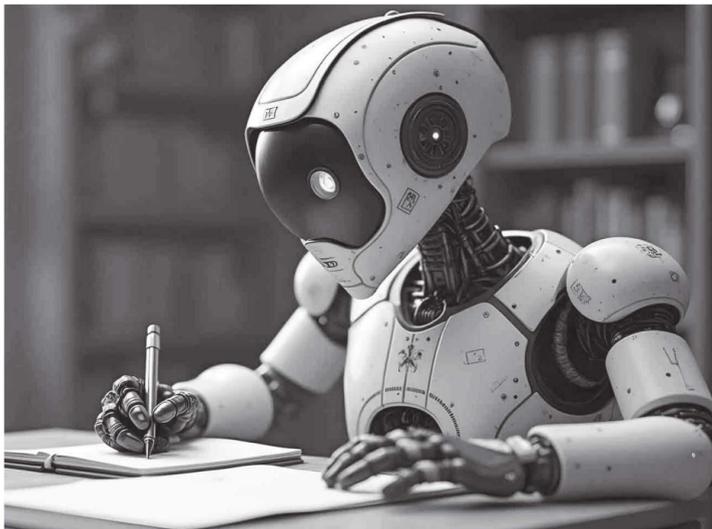
Қазіргі таңда цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы қоғам өмірінің барлық саласына еніп, құқықтық жүйеге де түбегейлі өзгерістер енгізуде. Ақпараттық технологиялар, жасанды интеллект, үлкен деректер, цифрлық платформалар мен виртуалды кеңістіктер күнделікті өмірдің ажырамас бөлігіне айналып, дәстүрлі құқықтық тетіктердің тиімділігіне жаңа талаптар қояуда. Бұл үдеріс құқықтың трансформациялануын ғана емес, сонымен қатар құқықтық реттеудің жаңа бағыттарының қалыптасуын қажет етеді.

Цифрландырудың әсері, әсіресе құқық саласында айқын сезіледі. Бұрын физикалық кеңістікке, нақты субъектілер мен объектілерге негізделген құқықтық қатынастар бүгінгі күні виртуалды ортада жүзеге асырылып отыр. Мұндай жағдайда құқықтық реттеу көбіне цифрлық ортаның ерекшеліктерін ескермей қабылданған нормаларға сүйенеді. Бұл өз кезегінде құқық қолдану тәжірибесінде олқылықтарға, құқықтық коллизияларға және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының жеткіліксіз қорғалуына әкелуі мүмкін.

Осы тұрғыда заң ғылымында «цифрлық құқық» ұғымы барған сайын өзектілікке ие болуда. Дегенмен, бүгінгі таңда цифрлық құқықты дер-

бес құқық саласы ретінде тану мәселесінде бірыңғай көзқарас қалыптаспаған. Соған қарамастан, қазіргі құқық теориясы цифрлық құқықтың қалыптасуын ғылыми тұрғыдан негіздеуге жеткілікті әдіснамалық базаға ие. Цифрлық құқықты дамыту – бұл тек жана технологияларға жауап беру ғана емес, сонымен қатар цифрлық кеңістікте пайда болатын қоғамдық қатынастарды жүйелі түрде реттеудің қажетті шарты.

Цифрлық кеңістіктің өзіндік ерекшеліктері бар. Біріншіден, ол шекарасыз сипатқа ие, бұл мемлекеттік юрисдикцияның дәстүрлі шеңберін әлсіретеді. Екіншіден, цифрлық ортада құқықтың реттеушілік әлеуеті шектеулі, себебі технологиялық өзгерістер заңнамадан әлдеқайда жылдам дамиды.

Үшіншіден, цифрлық кеңістік өзін-өзі реттеу элементтеріне ие, бұл классикалық құқықтық механизмдер үшін жаңа сын-қатерлер туындатады. Осы ерекшеліктер цифрлық құқықтық қатынастарды реттеуде икемді әрі тиімді құқықтық құралдарды талап етеді.

Жасанды интеллектіні құқықтық реттеу – цифрлық құқықтың маңызды бағыттарының бірі. Алгоритмдер арқылы шешім қабылдау, автоматтандырылған жүйелерді қолдану, деректерді өңдеу үдерістері адам құқықтары, жеке өмірге қол сұқпаушылық, әділеттілік және жауапкершілік сияқты іргелі құқықтық қағидаттарға тікелей әсер етеді. Осыған байланысты жасанды интеллектіні қолдану саласында

жүйелері сот төрелігінің қолжетімділігін арттырып, құқық қорғау органдарының жұмысын жеделдетуі мүмкін. Алайда бұл үдерістер адам факторын толық алмастыра алмайды. Әсіресе этикалық мәселелерді, құқықтық мәдениетті және әлеуметтік салдарды ескеру қажет жағдайларда адамның рөлі шешуші болып қала береді.

Сонымен қатар, цифрландыру құқықтық сауаттылықты арттыруға да ықпал етеді. Онлайн платформалар арқылы құқықтық ақпаратқа қол жеткізу, цифрлық кеңес беру қызметтері азаматтардың өз құқықтарын қорғау мүмкіндігін кеңейтеді. Бұл құқықтық мәдениеттің қалыптасуына және азаматтық қоғамның нығаюына оң әсерін тигізеді.

Қорытындылай келе, цифрлық технологиялардың дамуы құқықтық жүйені жаңғыртуды талап етеді. Цифрлық құқықты қалыптастыру – заман талабы. Ол азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын цифрлық кеңістікте қорғауды қамтамасыз етіп қана қоймай, жасанды интеллект пен өзге де инновациялық технологияларды қауіпсіз әрі әділетті пайдаланудың құқықтық негізін қалайды. Сондықтан цифрлық трансформация жағдайында құқықтық реформалар кешенді, жүйелі және болашаққа бағдарланған сипатта жүргізілуі тиіс.

Бағыт АХМЕТОВА,
Ш.Есенов атындағы Каспий
технологиялар және инжиниринг
университеті, «Құқықтану»
кафедрасының аға оқытушысы
АҚТАУ ҚАЛАСЫ

Өңір тынысы**ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫ****Ауызсу тапшылығы
жойылды**

Қарағанды облысында ауызсуға қол жетімділік 100 пайызға жетті. Бұл көрсеткішке жету үшін 2025 жылы қала мен ауылдық елді мекендерде барлығы 67 жоба іске асырылды.

– Өткен жылдың қорытындысы бойынша 22 құрылыс нысаны толық пайдалануға беріліп, 45 ауылдық елді мекенде блок-модульді су тазарту кешендері орнатылды. Нәтижесінде облыс тұрғындарының 100 пайызы орталықтандырылған ауызсумен қамтылды, – деп мәлімдеді Энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық басқармасының басшысы Тілектес Досаев.

А.МӘУЛЕНБАЙ

**Жаңа индустриялық
жоба жүзеге асады**

Қарағанды облысында ауқымды индустриялық жоба – алюминий кластерін құру жұмыстары бастау алды. Кластердің негізгі тірегі ретінде алюминий және биметалл жылыту радиаторларын өндіретін Silumin of Qazaqstan зауыты белгіленді. Облыс әкімі Ермағанбет Бөлекпаевтың айтуынша, жоба белгіленген кестеге сай қарқынды іске асырылуда.

Өндірістік ғимарат толық тұрғызылған, қазіргі уақытта технологиялық жабдықтарды монтаждау жұмыстары жүргізілуде.

Е.КЕБЕКБАЙ

**Қаржылық сауатты көтеру
кезек күттірмейді**

Қарағанды қаласында Абай атындағы облыстық балалар кітапханасы мен Қазақстан Республикасы Ұлттық банкінің Қарағанды филиалымен бірге «Балаларға арналған қаржылық сауаттылық» курсы ашылды.

Абай атындағы Қарағанды облыстық балалар кітапханасы мектеп жасындағы балаларға арналған қаржылық сауаттылық курсы алғаш рет іске қосты. Қазіргі жағдайда қаржылық сауаттылық табысты әрі қауіпсіз өмір сүру үшін қажет негізгі дағдылардың біріне айналып отыр. Сондықтан ақшаға жауапкершілікпен қарауды бала кезден қалыптастырудың маңызы зор.

А.МӘУЛЕНБАЙ

СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ**IT-орталықтар
ашылды**

Есіл ауданының Николаевка, Корнеевка және Покровка ауылдарында заманауи IT-орталықтар өз жұмысын бастады. Жаңа орталықтар шамамен 11 мың тұрғынды, оның ішінде 2,5 мыңға жуық жасты қамтымақ.

IT-орталықтар заманауи компьютерлермен және жоғары жылдамдықтағы интернетпен жабдықталған. Мұнда бағдарламалау, робототехника және цифрлық сауаттылық бағыттары бойынша сабақтар өтеді. Жоба ауылдық жерлерде цифрлық дағдыларды дамытуға және жастарды қолдауға бағытталған.

Ш.КӨПРБАЙ

**«Ауыл аманатына»
өтінім бергендер көп**

Солтүстік Қазақстан облысында «Ауыл аманаты» бағдарламасы шеңберінде тұрғындардан 134 өтінім қабылданыпты. Олардың жалпы сомасы 1,3 млрд теңгені құраған. «Солтүстік» ӘКК АҚ бөлім басшысы Талғат Жұмабековтің айтуынша, бүгінгі таңда 43 жобаға 477,7 млн теңге бөлінген. Бағдарламаға облыстың барлық аудандарының тұрғындары қатысыпты. Жерлестеріміз мал, өсімдік өсіру үшін, туризм және балық өндіру

Ж.ҚҰДАЙБЕРГЕН

үшін ақша алған. Сонымен бірге, жиһаз жасауға арналған жабдығы сатып алу, автожоу ашу сияқты бағыттарға да қаржы берілген.

Жалпы, 2025 жылы «Ауыл аманаты» бағдарламасын іске асыру үшін Солтүстік Қазақстан облысына республикалық бюджеттен 1,5 млрд теңге бөлінген.

Т.ИБАСHEBA

**Полицейлер
қар құрсауында
қалғандарды құтқарды**

СҚО-да полицейлер қар құрсауында жол жағасында жатып қалған адамды құтқарды. Тексеру жұмыстарына сәйкес, азамат ішімдікке сылқия тойып алған.

Мамлют аудандық полиция бөлімінің кезекшісі Азамат Қасқенов бейнебақылау камералары арқылы жолдан 400 метр қашықтықта ұйықтап жатқан адамды көреді. Бірден учаскелік инспектор Қайырбек Мұстафинге хабарлайды.

Оқиға орнына дер кезінде жеткен шенді қалың қардың арасында жатып қалған азаматты тұрғызып, медициналық мекемеге дейін жеткізді. Тексеру барысында 39 жастағы ер адамның ащы суға сылқия тойып алғаны анықталды.

ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ**Қайырымдылық акциясы
жалғасып жатыр**

Халықаралық еріктілер жылы аясында жастар бастамасымен жүзеге асырылатын «Қар десанты» қайырымдылық акциясын өткізу дәстүрге айналған. Бұл игі шараның басты мақсаты – жалғызбасты қарияларға тұрмыстық көмек көрсету.

Акция шеңберінде ерікті жастар ауыл тұрғындарының үйлеріне арнайы барып, аула ішін қардан тазалау, отын-су дайындау сияқты күнделікті қажетті жұмыстарды атқарады. Сонымен қатар, қажет болған жағдайда ағаш жарып, үй шаруасына жәрдемдеседі. Мұндай қолдау егде жастағы азаматтардың тұрмысын жеңілдетуге зор ықпал етеді. Еріктілер қариялардың жағдайын назардан тыс қалдырмай, мүмкіндігінше тұрмыстық көмектерін ұсынып келеді.

Жастардың белсенділігі жыл бойы жалғасады. Күзде отын дайындауға және егін өнімдерін жинауға көмектесе, жаз айларында аула мен үй маңын абаттандыру, тазалық жұмыстарын жүргізуге атсалысады.

Ж.ҚҰДАЙБЕРГЕН

**Заманауи мектептер -
сапалы білім кепілі**

Қостанай облысының білім беру жүйесі бірнеше негізгі бағыт бойынша заманауи тәсілдерді қолдана отырып дамып келеді.

Сонғы екі жыл ішінде Қостанай облысында

4860 орындық 7 жаңа мектеп салынды және пайдалануға берілді. Мектептер толықтай заманауи стандарттар мен талаптарға сәйкес келеді, олардың 5-і «Келешек мектептері» Ұлттық жобасы аясында ашылды. Мемлекет басшысы жариялаған Цифрландыру мен жасанды интеллект жылы аясында, IT саласындағы жобалар бойынша ауқымды жұмыс жүргізілуде.

Ш.КӨПРБАЙ

**Интернет алаяқтықпен
күрес күшейді**

Интернет алаяқтықпен күрес барысы, оның алдын алу шарасын талқылаған жиын өтті.

Кездесу барысында Қостанай облысы полиция департаменті киберқылмысқа қарсы іс-қимыл басқармасы бастығының орынбасары О. А. Мағыпаров және Қостанай қалалық прокуратурасының сотқа дейінгі тергеу және қылмыстық қудалау зандылығын қадағалау бөлімінің аға прокуроры А. Қастай қатысты. Интернет-алаықтықтың неғұрлым кең таралған схемалары мен тәсілдері, күдікті қоныраулар мен хабарламалар түскен кездегі іс-қимыл алгоритмі, құқық қорғау органдарына жүгіну тәртібі, сондай-ақ ақпараттық қауіпсіздікті сақтау және дербес деректерді үшінші тұлғаларға беруге жол бермеу жөніндегі шаралар туралы кездесуге қатысушыларға жеткізілді.

Мұндай іс-шаралар құқықтық сауаттылықты арттыруға және цифрлық ортада қауіпсіз мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруға бағытталған.

Ж.ҚҰРМАНБАЙ

ҰЛЫТАУ ОБЛЫСЫ**Адаққандар табылды**

Ұлытау ауданында екі күнге созылған іздестіру жұмыстарының нәтижесінде полиция қызметкерлері далада адақсыз кеткен екі азаматты аман-есен тапты. 19 тамызда Ұлытау аудандық полиция бөліміне екі азаматтың көліктері сынып, байланыссыз қалғаны туралы хабар түскен. Туыстары көмек сұраған соң бірден жедел іздестіру іс-шаралары басталды. Іздестіру тобына жергілікті жер жағдайын жақсы білетін тәжірибелі қызметкерлер тартылды. Олардың қатарында полиция капитаны Нұрсұлтан Байболовтың басшылығымен майор Темірлан Үмбет, капитан Нұрбол Ақбергенов, аға лейтенант Серік Медет және сержанттар Барысхан Қылыбекұлы мен Айдын Сейтжаппар болды. Екі күн бойы жүргізілген іздестіру нәтижесінде жоғалғандар табылып, алғашқы медициналық көмек көрсетілді. Қазір олар туыстарына аман-есен табысталды.

А.МӘУЛЕНБАЙ

**Жедел басқару
орталығы қызметіне
кірісті**

Әмбебап кешен тәулік бойы өңірдегі 3 мың 600-ден астам бейнебақылау камерасын қа-

дағалайды. Бақылау құралдары көшелер, әлеуметтік нысандар мен тұрғын үй аулаларына орнатылған. Мамандар жасанды интеллект технологияларына негізделген мұндай камералар қауіпсіздікті күшейтуге мүмкіндік беретінін айтады.

Жедел басқару орталығына облысқа қарасты қала-аудандардағы 3645 бейнебақылау камерасы қосылған. Оның 34-і көлік жылдамдығын өлшейді. Адамның бет-жүзі мен көліктің мемлекеттік нөмірін анықтайтын 100-ден астам камера бар. Бұл орталық бүгінге дейін сынақ режимінде жұмыс істеген. Осы аралықта тіркелген деректердің 90 пайызы бақылау камераларының көмегімен ашылған.

А.САТЫБАЛДЫ

АКЦИЯ

АДАЛ ПОЛИЦИЯНЫ БІРГЕ ҚАЛЫПТАСТЫРАЙЫҚ!

ҚР Ішкі істер министрлігінде қоғам өкілдерінің қатысуымен жүзеге асырылатын «Адал полиция қызметкері» кең ауқымды акциясын өткізу алгоритмі бекітілді.

Іс-шараның негізгі мақсаты – халықтың ішкі істер органдарына деген сенімін арттыру, ведомство ішіндегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы жүйелі әрі

қағидаатты күресті көрсету, сондай-ақ қызмет барысында адалдықты, жауапкершілікті және ашықтықты насихаттау. Акция аясында қызметтік

Дархан ТИЛЕУБАЕВ,
Шымкент қаласы Полиция департаменті Өзіндік қауіпсіздік басқармасының аға жедел уәкілі, полиция майоры

автокөліктер мен ішкі істер органдарының ғимараттарында орналастырылған QR-кодтар жаңартылуда. Аталған QR-кодтар арқылы азаматтар полиция қызметкерлерінің жұмысына жедел түрде кері байланыс беріп, қызмет сапасын бағалап, сондай-ақ ұсыныстарын жолдай алады.

Атқарылып жатқан жұмыстарды айқын көрсетіп, полицияның ашықтыққа, айқындыққа және қоғаммен тиімді диалог орнатуға бағытталған ұстанымын айқындайды.

Полиция жолы – сенім, адалдық және заңға қызмет ету.

ТАРАТУ

2. «Қызылорда облысы орман салалары және табиғат пайдалану қызметкерлерінің жергілікті кәсіби одағы» қоғамдық бірлестігі (БСН 100440018592) (Қызылорда облысы, Қызылорда қаласы, Абай Құнанбаев даңғылы, құрылыс 60А), өзінің жойылғандығы туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Қызылорда қаласы, Мерғали Ибраев көшесі, 9-үй. Тел. +7 777 662 55 55.

3. «IZUMI OIL» ЖШС (БСН 181040012932) өзінің таратылуы туралы хабарлайды. Негізі: 2026 ж. 26 қаңтар №1 хаттама бойынша. Шағымдар ҚР, Алматы қаласы, Есіл ауданы, Гагарин даңғылы, 83-үй, тұрғын емес жай мекенжайы бойынша жарияланған күннен бастап екі ай ішінде қабылданады. Тел. 8 701 256 02 18.

4. «Open Networks Ltd» жеке компания (БСН 230140900304) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Астана қаласы, Есіл ауданы, Мәңгілік Ел даңғылы, 55/22-ғимарат, 149-кеңсе, тел. +77027021177.

5. «Armut Lux» ЖШС (БСН 150140008434) (ҚР, Жетісу облысы, Қаратал ауданы, Ескелді ауылдық округі, Ескелді би ауылы, Б.Момышұлы көшесі, 21-үй), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Жетісу облысы, Қаратал ауданы, Үштөбе қаласы, Қонаев даңғылы, 5-үй, 2-пәтер. Тел. +7 775 25 55 672.

6. «Жанель П» ЖШС (БСН 240740036798) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Қызылорда облысы, Жаңақорған ауданы, Жаңақорған ауылы, Хорасан ата даңғылы, 177Б-құрылыс, тел. 8 778 209 70 40.

9. «Швейная фабрика «ШЕБЕР» ЖШС (БСН 210340019183) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Павлодар облысы, Павлодар қаласы, Орталық өнеркәсіптік аймағы, 573-ғимарат.

10. Қызылорда облысы Білім басқармасының «Қазалы ауданы бойынша білім бөлімінің 146 негізгі мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі Қызылорда облысы әкімдігінің 25 желтоқсандағы №243 қаулысына сәйкес (БСН 991140004343) өзінің таратылуы туралы хабарлайды. Барлық талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қызылорда облысы, Қазалы ауданы, Ажар ауылы, Ажар көшесі, №14 үйі.

11. Қызылорда облысының энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық басқармасының шаруашылық жүргізу құқығындағы «Қызылорда газ тарату жүйесі» коммуналдық мемлекеттік кәсіпорны (БСН 191240024876) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Қызылорда облысы, Қызылорда қаласы, Әлихан Бөкейхан көшесі, 41Г ғимарат.

12. «Транс Логистик Сервис» ЖШС (БСН 180840032091) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Түркістан облысы, Арыс қаласы, Ә. Балғынбеков көшесі, 15-үй.

13. Thales International Western Countries B.V. (Талес Интернэшнл Вестерн Кантриз Б.В.) өкілдігі (БСН 060542013566), Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Есіл ауданы, Шұбар тұрғын үй массиві, Космонавтар көшесі, 62А ғимарат, индекс 010000 мекенжайы бойынша тіркелген, өкілдікті есептік тіркеуден ерікті түрде шығарылатынын хабарлайды. Талаптар жарияланған күнінен бастап екі ай ішінде өкілдік мекенжайында, сондай-ақ +7 (701) 718-13-17 телефоны арқылы қабылданады.

17. «Жантор и К» ЖШС (БСН 160440009227) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Ақтау қаласы, 14-шағынауданы, 13-үй, 28-пәтер, тел. +77011265214.

18. «АА Агро Север» ЖШС (БСН 250940009571) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: СҚО, Петропавл қаласы, 150000, Нұрсұлтан Назарбаев көшесі, 115-үй, тел. +77015331051.

28. «Қаржау» өндірістік кооперативі (БСН 970340003015) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы, Жаңабазар ауылдық округі, Жанаталап ауылы, С.Рысбетұлы көшесі, 62-үй, индекс 160300.

30. «Аi-4» ЖШС (БСН 171140014445) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Алматы қаласы, Нұркент шағынауданы, 69-үй, 28-пәтер, тел.: 87785175282.

31. «Шебер АН» қоғамдық қоры (БСН 160340026065) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: Қызылорда облысы, Қазалы ауданы, Аранды ауылдық округі, Қожабақы ауылы, А.Жаримбетұлы көшесі, 5-үй.

32. «Қабылбек Сарымолдаев атындағы №12 жалпы білім беретін мектебі қамқоршылар кеңесі» қоғамдық қоры (БСН 200140014282) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Жамбыл облысы, Меркі ауданы, Сарымолдаев ауылдық округі, Ойтал ауылы, Жауғаш батыр көшесі, №39 ғимарат.

ӘРТҮРЛІ

7. Сандыбаев Абдыбек Қайратович Астана қаласының көмелетке толмағандар істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотына 1995 жылғы 7 сәуірде туған, Өзбекстан Республикасының азаматшасы (өзге мәліметтер жоқ) Умида Алишеровна Шағабудинованы хабар-ошарсыз кетті деп тану туралы арызмен жүгінді. Умида Алишеровна Шағабудинованың орналасу орны немесе ол кісі туралы өзге де мәліметтері болған жағдайда сол туралы хабарландыру жарияланған күннен бастап үш ай мерзімде Астана қаласы, Желтоқсан көшесі, 431-үй мекенжайында орналасқан Астана қаласының көмелетке толмағандар істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотына, немесе +7 707 423 22 86 нөмірлі байланыс телефонына хабарлауды өтініміз.

8. «Елорда даму» ЖШС (БСН 120840011464) өзінің кредит берушілері мен мүдделі тұлғаларын жарғылық капиталының 5 810 640 668 (бес миллиард сегіз жүз он миллион алты жүз қырық мың алты жүз алпыс сегіз) теңгеге азайтылғаны туралы хабардар етеді. Қосымша кепілдіктер не серіктестіктің тиісті міндеттемелерді мерзімінен бұрын тоқтатуы немесе орындауы және зияндардың орнын толтыру бойынша талаптар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Астана қаласы, «Нұра» ауданы, Қорғалжын тас жолы 25/3, тел.7(7172) 259739.

19. «Арай Агрохим» ЖШС-не (БСН 120140017100) «Сроп Мах» ЖШС-і (БСН 220340037054) қосылу жолымен қайта ұйымдастырылатыны туралы хабарлайды. Талап-арыздар келесі мекенжай бойынша қабылданады: Алматы қаласы, Өуезов ауданы, «Абай» БО, 8-шағынаудан, 4А үй, 412-кеңсе. Тел. +7 702 357 97 92.

20. «Сроп Мах» ЖШС (БСН 220340037054) «Арай Агрохим» ЖШС-не (БСН 120140017100) қосылу жолымен қайта ұйымдастырылатыны туралы хабарлайды. Талап-арыздар келесі мекенжай бойынша қабылданады: Алматы қаласы, Өуезов ауданы, «Абай» БО, 8-шағынаудан, 4А үй, 412-кеңсе. Тел.: +7 702 357 97 92.

21. «REIT Development» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі (БСН 180240027291) жарғылық капиталдың азаюы туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Алматы қаласы, Бостандық ауданы, Байзақов көшесі, 280-үй, т.е.ж.19. Тел. 8 701 222 26 04.

22. «Күзет-Қорғау» ЖШС (БСН 060440000400) өзіне «Күзет Мониторинг Алматы» ЖШС-ін (БСН 170740008995) қосып алу жолымен қайта ұйымдастырылатыны туралы хабарлайды. Қайта ұйымдастыру нәтижесінде «Күзет-Қорғау» ЖШС «Күзет Мониторинг Алматы» ЖШС-нің барлық құқықтары мен міндеттерін Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес эмбебап құқықтық мисраскорлық тәртібімен қабылдайды. Кредиторлардың талаптары мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Қайырбеков көшесі, 68-үй. Тел. +7 705 126 65 07.

23. «Күзет Мониторинг Алматы» ЖШС (БСН 170740008995) өзінің «Күзет-Қорғау» ЖШС (БСН 060440000400) ұйымына қосылу жолымен қайта ұйымдастырылатыны туралы хабарлайды. Талап-арыздар келесі мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Қайырбеков көшесі, 68-үй. Тел. +7 705 126 65 07.

24. «STATUS PROFFI PLUS KZ» ЖШС (БСН 250640002701) оған «Альянс Холдинг корп» ЖШС (БСН 250640000884) қосылу арқылы өзінің қайта құрылғаны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Наурызбай ауданы, Арман бау-бақша серіктестігі, Центральная көшесі, 38-үй, индекс 050006. Тел. +7 708 332 03 95.

Баспасөз – 2026

Құрметті оқырман!

«Заң газеті» және «Юридическая газета» газеттеріне және «Заң» журналына жазылу жыл бойы жалғасады. Әр айдың 25-іне дейін жазыласыз, басылымдар келесі айдан бастап қолыңызға тиесілі. Біздің басылымдарға «Қазпошта» АҚ бөлімшелері, «Қазпресс» ЖШС дүңгіршектері және Алматы қаласындағы «Дауыс» жүйесі арқылы жазылуларыңызға болады.

Жазылу индекстері:

«Заң газеті»

жеке тұлғалар үшін – 65921, заңды тұлғалар үшін – 15921

✉ zanreklama@mail.ru

25. «Альянс Холдинг корп» ЖШС (БСН 250640000884) «STATUS PROFFI PLUS KZ» ЖШС-не қосылу арқылы өзінің қайта ұйымдастырылғаны туралы хабарлайды (БСН 250640002701). Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Наурызбай ауданы, Арман бау-бақша серіктестігі, Центральная көшесі, 38-үй, индекс 050006. Тел. +7 708 332 03 95.

26. «Прогресс 2012/2026» ЖШС (БСН 120740010234) жарғылық капиталының 700 000 (жеті жүз мың) теңгеге дейін азайтылғаны туралы хабарлайды. Талап-арыздар хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай ішінде келесі мекенжай бойынша қабылданады: Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы, Қазыбек би атындағы аудан, Ержанов көшесі, 3-үй, 2-н.п. Тел.: 8 705 322 23 13.

27. «Острогорский» ЖШС (БСН 980940001895) өз қатысушыларын кезектен тыс жалпы жиналыс өткізетіні туралы хабардар етеді. Жалпы жиналыс Ақмола облысы, Астрахан ауданы, Новый Колутон ауылы, кеңсе ғимараты мекенжайы бойынша өткізіледі. Жалпы жиналысты өткізу уақыты: 2026 жылғы 3 наурыз; 12 сағат 00 минут. КҮН ТӘРТІБІ: Қатысушылар құрамының өзгеруіне байланысты «Острогорский» ЖШС қайта тіркеу.

29. «Петропавл қаласы әкімдігінің жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөлімі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі (БСН 950140001028) Петропавл қаласы әкімдігінің «Арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесін болу арқылы өзінің қайта ұйымдастырылғаны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Петропавл қаласы, Театр көшесі, 36, тел. 8 (7152) 53-07-82.

33. «Алтайский геолого-экологический институт» ЖШС (БСН 071240003016) «ТАГБЕНТ» ЖШС-не (БСН 040440028186) қосылу жолымен қайта ұйымдастырылатыны туралы хабарлайды. Талап-арыздар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде келесі мекенжай бойынша қабылданады: Өскемен қаласы, Борис Керімбаев көшесі, 21.

34. «ТАГБЕНТ» ЖШС (БСН 040440028186) «Алтайский геолого-экологический институт» ЖШС-н (БСН 071240003016) өзіне қосылу жолымен қайта ұйымдастырылатыны туралы хабарлайды. Талап-арыздар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде келесі мекенжай бойынша қабылданады: Өскемен қаласы, Борис Керімбаев көшесі, 21.

МҰРАГЕРЛІК

14. 24.10.2025 жылы Сабитов Толаттың қайтыс болуына байланысты артынан мұра ашылды. Мұрагерлер нотариус А.А. Алмухановаға мына мекенжай бойынша хабарласуы қажет: Алматы қаласы, 8-шағынаудан, 4А үй, «Абай» БО, 111-кеңсе. Тел. 8 701 395 27 00.

15. 21.10.2013 жылы Сабитова Санияның қайтыс болуына байланысты артынан мұра ашылды. Мұрагерлер нотариус А.А. Алмухановаға мына мекенжай бойынша хабарласуы қажет: Алматы қаласы, 8-шағынаудан, 4А үй, «Абай» БО, 111-кеңсе.

16. Жаңаөзен қаласының жеке нотариусы Демегенова Набат Джаумитбаевна, 28.01.1984 жылы туылған, 2024 жылы 3 сәуірде қайтыс болған Бекбаев Оралхан Кенжебайұлының артынан мұралық іс ашылуына байланысты, осы қайтыс болған адамның мұрагерлеріне іздеу салады. Мұрагерлерге Жаңаөзен қаласы, Самал шағынауданы, 1/2-үй, 20-кеңсеге хабарласуын сұрайды.

ЖОҒАЛТУ

35. Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісі депутатының қоғамдық көмекшісі нөмірі 089 куәлігінің жоғалуына байланысты жарамсыз деп тануды сұраймыз.

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:

Алматы қаласы
Тел.: (727)292-43-43

8 (708) 929-98-74

E-mail:
zanreklama@mail.ru

ЖАРНАМА ҚАБЫЛДАЙТЫН ОРЫНДАР:

«Media page kz» ЖК, ZANGAZET.KZ - Алматы қаласы, Ақтоқын көшесі, 4Б, 1 қабат, 1 кеңсе, www.zangazet.kz, WhatsApp: 8 707 388 40 80.

ИП «Profy Agency Kz»
Тел. 8 705 185 75 73, 8 701 739 27 83,
8 747 280 09 12, 8 707 895 21 99.
г. Алматы, пр.Абылай хана, 60, оф.509
e-mail: zan-info@mail.ru, www.zan-info.kz

«КАИРОС» ЖК, Алматы қаласы, Жібек жолы даңғылы, 55, Пушкин көшесімен қиылысы, «Алма» СО, 4 қабат, ресепшн, тел.: 271-49-39, 8707 705-92-22. E-mail: kaldybayeva@mail.ru. Барлық хабарландыруды What's app бойынша қабылдаймыз.

ЖК «Gold Capital» Нұр-Сұлтан қ., Абай көшесі, 78, 105-кеңсе. Тел.: 8 (7172) 52-02-11, 8(702)839-90-86.

«Sokrat-PV» Юридическое агенство» ЖШС, Павлодар қаласы, Крупская көшесі, 61, кеңсе 23.
Телефон: 87027159520; 87182221266 (жұмыс).

«Назар-1» фирмасы» ЖШС («РУТА» ЖА), директоры Кривилова Татьяна Ивановна. Шымкент қ., Г.Ильяев көшесі, 47 (Шаймерденов к. бұрышы) RBK банктің жанында, Тел.: 8 (7252) 53-40-48. WhatsApp: +7-705-705-31-31. E-mail: nazar.reklama@gmail.com

ЖК «Trade and service», Алматы қ., ш/а Жетісу-3, 55/133.

ЖК «Аюбаева» Қарағанды қ., Жамбыл көшесі, 11. Тел.: 8 (7112) 42-00-71.

«Грация» ЖШС, Атырау қаласы, Махамбетов көшесі, 107-а, 2-бөлме, тел.: 32-14-29, 30-65-24, 8701 920 4538.

«ЮрСлужба» ЖШС, Көкшетау қ., Е. Өуелбеков көшесі, 129. Тел.: 8 (7162) 25-77-17, 8(747) 8097074.

«Версия-Пресс» ЖШС, Павлодар қ., Естай көшесі 40. Тел.: 8 (7182) 32-47-67, 32-49-04

Қалиасқаров Нұрлан Нұрғисынулы ЖК, Петропавл қ., К.Сүгішов көшесі, 58, 30-бөлме, 3-қабат. Тел.: 8 (7152) 46-02-57, ұялы тел.: 8 (777) 572-29-91, 8 (701) 315-54-59.

ЖК «Бакирова Г.», Шымкент қ., Желтоқсан көшесі, 18. Әділет Департаментінің жанында. Тел.: 8 705 714 58 77.

Михеева Ольга Станиславовна ЖК, Қостанай қ., Гоголь көшесі, 110, ВП 67 (Чехов-Гоголь көш. қиылысы), Тел.: 8-714-2-50-97-07, ұялы тел.: 8-7758847211, 8-7053506918.

«Озат-1» ЖШС, Ақтөбе қ., Алтынсарин көшесі 31. Тел.: 8 (7132) 40-41-05, ұялы тел.: 87774348344 және Ақтау қаласы.

ЖК «SAPA KZ» Атырау қаласы, ұялы тел.: 87781063779, e-mail: zan-at@mail.ru.

«Юридическая фирма «Консультант» ЖШС Орал қ., Л.Толстой көшесі, 28. Тел.: 8 (7112) 50-88-05.

«Реклама» ЖШС, Орал қ., Достық-Дружба даңғылы, 182. Тел.: 8 (7112) 50-47-34.

«Компания Жете» ЖШС, Талдықорған қ., ш/а, Молодежный 3-үй, 1-п. Тел.: 8(7282) 24-29-66, 87058147221.

ЖК Гавриленко И.И., Қостанай қ., пр. әл-Фараби 119-үй, 407-А бөлме. Тел/факс: 8 (7142) 53-63-21.

«Жас Отау» ЖК Қыдырбаева Н.Н. Қызылорда қ., Әйтеке би көшесі, 27. Тел.: 26-45-89, ұялы тел.: 8 (777)402-28-28; 8 (700) 332-24-78

ЖК Тажибаева, Тараз қаласы, Қойкелді көшесі 158 а, ХҚО аумағы. Ұялы тел.: 87017268772, 87054422939.

ЖК Новоселова Лилия, Петропавл қаласы, Қазақстан Конституциясы көшесі, 28-үй, 1-қабат. Тел.: (87152) 46-74-77, 8-777-228-64-13.

ЖК «Reklam Service», Тараз қаласы, Төле би көшесі, 73 (ауладан кіру). Тел.: 8(7262)502222, ұялы тел.: 87019457336 Татьяна.

ЖК «Выдай», Өскемен қаласы, 60. Тел.: 8(7232) 578414, ұялы тел.: 87772256506.

ОЙТАЛҚЫ

РЕФОРМАДАН КҮТЕРІМІЗ КӨП

Жақында Қызылорда қаласында өткен V Ұлттық құрылтайда Қазақстанның саяси жүйесін және сот-заң саласын түбегейлі жаңғырту туралы маңызды бастамалар айтылды. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың сөзінің негізгі бағыты – заң үстемдігін нығайту, билік тармақтарының тиімділігін арттыру және Конституцияны толық қайта қарау.

Қазақстанда заң үстемдігін нығайту және құқықтық жүйені жаңғырту бойынша ірі қадамдар жасалуда. Соның бірі – Конституциялық комиссия құру туралы Президенттің шешімі. Бұл комиссия құрамы бекітіліп, бірден өз жұмыстарын бастап кетті. Комиссия алдағы түбегейлі конституциялық өзгерістердің жобасын әзірлейді. Бұл комиссияның жұмысы – бірыңғай құқықтық жүйе қалыптастыру, билік тармақтары арасындағы теңгерімді қайта қарау және сот билігінің ролін айқындау. Бұл құқықтық мемлекет пен әділ сот жүйесін нығайтуға бағытталған ірі реформаның бастапқы бағыты.

Құрылтайда Президент көтерген ең маңызды тақырыптардың бірі – «Құрылтай» атты бір палаталы Парламентке көшу. Вице-президент лауазымын енгізу, сондай-ақ заң шығару бастамасы құқығы бар «Халық кеңесін» құру. Бұл реформалар сот билігінің жұмысына тікелей әсер етеді. Айталық, Президент Парламент жүйесін өзгертіп, Қазақстанның Парламентін бір палаталы органға айналдыруды ұсынды. Бұл жаңа орган Конституциялық сот, Қорғау-ақпарат агенттігі және басқа да мемлекеттік институттарды қалыптастыру үдерісіне қатыса алады.

Жаңа ұсыныстар бойынша Парламент Жоғарғы Сот судьяларын тағайындау құқығына ие болады, бұл бұрын Президент пен Сенат тарапынан жүзеге асатын. Сонымен бірге Конституциялық Сот мүшелерін тағайындау да Парламенттің келісімімен жүргізілімек. Бұл ұсыныстар билік тармақтары арасындағы тепе-теңдік пен заң үстемдігін нығайтуға бағытталған.

Кезекті мәселе – заңдардың Конституцияға сәйкестігі және сот билігі туралы еді. Бұл қадам – елдің заңнамалық жүйесін конституция негізінде жүйелі қайта қарау және заңдардың Конституцияға толық сәйкестігін қамтамасыз етуге бағытталған үлкен реформа.

2024–2025 жылдары Қазақстанда сот жүйесін реформалау бағытында бірқатар заң қабылданды. Солардың ішіндегі басты өзгерістердің бірі – кассациялық соттардың енгізілуі.

2025 жылдан бастап үш дербес кассациялық сот іске қосылды – қылмыстық, азаматтық және әкімшілік істер бойынша. Бұл жаңа институттар тергеу мен бірінші сатыдағы сот шешімдеріне жеке қайта қарайтын мүмкіндік береді және заң қолдануда бірмәнділік қамтамасыз етеді. Бұдан бөлек, тексерулердің талаптары өзгерді: кассациялық істердің қа-

ралуы қысқа мерзімде – алты ай ішінде шешіледі.

Қазақстандағы сот реформасы бағытын назардан тыс қалдырмаған Мемлекет басшысы бірнеше рет әділ сот, құқықтық мемлекет және билік тармақтарының ашықтығы туралы сөз етіп, сот жүйесін халықаралық стандарттарға сәйкестендіру қажеттігін атап өтті.

Ендеше алдағы уақытта сот жүйесінде референдум арқылы Конституциялық өзгертулер күтіледі. Елдің саяси жүйесі өзгертіліп, жаңа Парламент, сот мүшелерін тағайындау тәртібі және билік тармақтарының өзара әрекеті жөнінде негізгі нормалар бекітілуі мүмкін. Сондай-ақ сот жүйесі мен заңдардың қайта қаралуы да орын алады. Конституциялық норма өзгертулеріне байланысты сот жүйесі тәуелсіздік пен кәсібилік негізінде жұмыс істейтін болады. Сот процестері барынша ашық және әділ болуы тиіс. Азаматтық, қылмыстық және әкімшілік процесс заңнамасы жаңартылуы мүмкін.

Сонымен қатар жаңа дәуірде барлық салаға, соның ішінде сот-құқық саласына цифрландыру мен жасанды интеллектті жаппай енгізу арқылы, жұмысты жеңілдету және ашықтықты қамтамасыз ету күшейтіледі. Президент 2026 жылды Цифрландыру және жасанды интеллект жылы деп жариялағанын бәріміз білеміз. Сондықтан бұл бағыттағы жұмыс бірізге түсіп, цифрлық экожүйе қалыптастыруға басымдық беріліп отыр. Тек әр азамат ақпараттық кеңістікте киберқылмыс, азаматтарды бір-біріне қарсы қоятын деструктивті ақпараттар, жасанды интеллекттен туындайтын басқа да ақпараттық қарулар сияқты заңға қайшы келетін жағдайлардан сақ болуы керек.

Қазақстандағы қазіргі сот реформасы – құқық үстемдігін күшейтуге, билік тармақтары арасындағы теңгерімді қамтамасыз етуге және азаматтардың құқықтарын қорғауды тереңдетуге бағытталған жүйелі өзгерістердің маңызды кезеңі. Ұлттық құрылтай мен құрылған Конституциялық комиссия бұл реформаларды жаңа саяси архитектура аясында жүзеге асырудың негізі.

Ең бастысы: реформалар тек заңдық құралдармен шектелмей, қоғамдағы құқықтық мәдениетті нығайтуға және сотқа сенімді арттыруға бағытталған үлкен бағдарлама ретінде жүзеге асырылуда.

Аида БҰЛАҚБАЕВА,
Ақтау қалалық сотының судьясы

ДЕРЕК ПЕН ДӘЙЕК

ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫ

МАМАНДАР КӨМЕК БЕРУГЕ ДАЙЫН

Азаматтардың құқықтық сауаттылығын арттыру және халыққа заңгерлік көмек көрсету – қоғамдағы басты міндеттердің бірі. Бұл бағытта Жамбыл облысында қазіргі таңда тұрғындарға түрлі мәселелер бойынша құқықтық көмек көрсететін 216 нотариус, 206 адвокат және 203 заң кеңесшісі бар.

Әділет департаменті былтыр нотариаттық іс-әрекеттердің заңдылығы және нотариаттық іс жүргізу қағидаларының сақталуы тұрғысынан 13 тексеру жүргізді. Оның тоғызы жоспарлы, төртеуі жоспардан тыс. Бір нотариус әділет органдарының бастамасы бойынша нотариаттық қызмет жасау кезінде бірнеше рет өрескел заң бұзушылық айқындалуына байланысты лицензиясынан сот арқылы айырылды. Үш адвокаттың лицензиялары қылмыстық жауапкершілікке тартылуына байланысты тоқтатылды. Бір адвокат заң көмегін көрсету кезінде заң нормаларын өрескел бұзуына байланысты әділет органдарының бастамасымен лицензиясынан сот арқылы айырылды.

«Бүгінде заңгердің немесе адвокаттың көмегін алу қиын емес. Кез келген азамат онлайн форматта кеңес ала алады. Ол үшін «Е-заң көмегі» атты арнайы мобильді қосымша жұмыс істеп тұр. Бұл қызмет «Еgov» сайтында және «Заң көмегі» қосымшасында қолжетімді. Сонымен қатар, жасанды интеллектке негізделген чат-бот іске қосылуда. Ол тәулік бойы, яғни 24/7 режимінде халықтың құқықтық сұрақтарына жауап береді. Виртуалды көмекшіге «adilet.zan.kz» сайты мен «Е-заң көмегі» порталы арқылы жүгінуге болады. Аталған чат-боттың жұмыс істеу механизмі жетілдірілу үстінде. Нотариустардың қызметі де цифрландырылуда. 2025 жылы Жамбыл облысының нотариустары жалпы саны 592075 қызмет көрсетсе, оның ішінде онлайн түрде «Е-нотари» платформасы арқылы 31 532 қызмет көрсетуді жүзеге асырған», – дейді Жамбыл облысының әділет департаментінің басшысы Мейіржан Исабеков.

Тағы бір жанашылдық азаматтық хал актілеріндегі (туу, неке, ажырасу, аты-жөні қателері және т.б.) қателіктерді анықтау тәртібі өзгерді. Енді мұндай дауларды жалпы соттар емес, мамандандырылған әкімшілік соттар қарайды.

«Өндіріп алушы немесе борышкер «aisoir.adilet.gov.kz» сайтында тіркеліп «Тараптар кабинеті/Кабинеті» сервисі арқылы онлайн өтінішті енгізіп қана қоймай, өзіне қатысты іс бойынша сот орындаушы қандай шараларды атқарғанын көре алады. Бұл жерде сот орындаушының атқарған шаралары жасыл, ал орындалмағандар қызыл түспен болады. Сот орындаушы өтінішке 5 күннің ішінде жауап беру керек. Жауап бермесе, өтініш автоматты түрде Жеке сот орындаушыларының өңірлік палатасына түседі. Палатаның арызды қарау мерзімі – 15 жұмыс күні. Арызданушы палата жауабымен келіспеген болса, әрі қарай шағымды Республикалық палатаға немесе Әділет департаментіне жібере алады. Бұған қоса, Әділет министрлігі атқарушылық іс жүргізу тараптары үшін AdiletGov қосымшасын іске қосты», – деген Мейіржан Исабеков AdiletGov қосымшасы арқылы сот орындаушыларына жүгінуге әлдеқайда оңай деп отыр.

Т.ИБАСHEBA

ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ

15,9 МЛН КӨШЕТ ОТЫРҒЫЗЫЛДЫ

Шығыс Қазақстан облысында «Таза Қазақстан» бағдарламасы бойынша 2025 жылы 127 экологиялық іс-шара өткізілді. Онда экологиялық тәрбие беруге ерекше назар аударылды. Интерактивті сабақтар мен ойын бағдарламалары арқылы 17 мектепке дейінгі ұйымда «Жасыл балабақша» жобасы жүзеге асырылды. «Мен зерттеушімін» аудандық және облыстық байқаулары арқылы үздік жас зерттеушілер анықталып, олардың шығармашылық еңбектері республика деңгейінде таныстырылды. 5-8 сынып оқушыларына арналған ProEco байқауы, «Табиғатты аяла» жас өлкетанушылар мен жас экологтар форумы мынан астам қатысушыны біріктіріп, балалар мен жасөспірімдердің экологиялық білімін арттыруға үлкен үлес қосты.

2025 жылы абаттандыру және көгалдандыру бағытында өңірде 138 мың көшет егілді. Соның нәтижесінде жылдық жоспар 119,5 пайызға орындалды. Сондай-ақ мемлекеттік орман қоры аумағында 15,9 млн көшет отырғызылды. Оған

759 428 МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТІЛГЕН

«Азаматтарға арналған үкімет» – мемлекеттік корпорациясы «Бір терезе қағидаты бойынша жеке және заңды тұлғаларға мемлекеттік қызметтер көрсету, жеке және заңды тұлғалардың міндетті мемлекеттік тіркеуіне жатпайтын жылжымалы мүлік кепілін тіркеу, ғимараттарды, құрылыстарды және олардың құрамдастарын техникалық зерттеу-қарау, мемлекеттік жер кадастрын жүргізу, зейнетақы мен әлеуметтік қамсыздандыру саласында қызметті жүзеге асыратын бірыңғай провайдер. Мемлекеттік қызметтер тізілімінің жаңа редакциясында мемлекеттік қызметтердің 1448 түрі бар. Мемлекеттік корпорация арқылы 1330 қызмет (91,8%) қолжетімді. Мәселен, корпорацияның Жамбыл облысы бойынша филиалында 1094 адам қызмет етеді. Оның 960-ы штатта, 134-і штаттан тыс. Өңірдегі 18 халыққа қызмет көрсету бөлімі бар. Оның ішінде цифрлық қызметтерді көрсету орталығы New ЦОН – 4 (екеуі Таразда, екеуі Қордай мен Байзақта); ХҚК қалалық бөлімдері – 4; самандандырылған бөлім – 2; көші-қон қызметі бөлімі – 1; бірыңғай байланыс орталығы – 1; аудандық бөлімдер – 10.

«Филиалда 2025 жылдың 12 айында фронт-офистер арқылы 759 428 мемлекеттік қызмет көрсетілді. Оның 7 071-і электрондық форматта.

Е.ЕРЖАНҰЛЫ

АУДИТОРЛЫҚ БАҚЫЛАУ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫ АНЫҚТАДЫ

Жамбыл облысы бойынша ішкі мемлекеттік аудит департаменті 2025 жылы 45 аудиторлық іс-шаралар жүргізген. Оның 13-і тізбеге сәйкес, 32-сі жоспардан тыс жасалды. Жоспардан тыс шаралардың алтауы комитеттің тапсырмасы бойынша, 26-сы заңды және жеке тұлғалардың өтініштері бойынша жүргізілді. Ал департамент қызметкерлері тарапынан прокуратура органдарының материалдары бойынша берілген 18 қорытындының жалпы сомасы 2 320,6 млн теңгені құраған.

«Жүргізілген 45 аудиторлық іс-шараның 44-інде бұзушылықтар анықталып, оның жалпы сомасы 18 832,8 млн теңгені құрады. Оның 5 668,6 млн теңгесі қаржылық бұзушылықтар. Олардың 55,3 млн теңгесі бюджетке өтелуге; 939,2 млн теңгесі қалпына келтіруге; 4 674,1 млн теңгесі бухгалтерлік есеп пен есептілік саласындағы бұзушылықтар; 13 164,1 мың теңгесі рәсімдік сипаттағы бұзушылықтар болды. Сондай-ақ аудиторлық іс-шаралардың нәтижесінде 47 лауазымды тұлға тәртіптік жауапкершілікке, 31 лауазымды тұлға әкімшілік жауапкершілікке тартылып, бюджетке 9,2 млн теңге өтелді», – дейді департамент басшысы Марат Егембердиев.

Департамент бұдан бөлек, өз құзыреті шегінде аудит материалдары, құқық қорғау органдары және басқа да мемлекеттік органдардан материалдары бойынша, ҚР бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы және мемлекеттік сатып алу туралы заңнамалары бойынша әкімшілік істерді қарайды. Былтыр тіркелген 693 әкімшілік хаттамалардың 650-і бойынша әкімшілік айыппұлдар салынып, 43-і сотқа берілді. Салынған айыппұл көлемі 83,4 млн теңгені құрап, бюджетке 78,4 млн теңге өтелді.

Е.КЕБЕКБАЙ

62 ЖОБА ТІРКЕЛГЕН

Шығыс Қазақстан облысында Жалпыұлттық инвестициялық пулда тіркелген 62 жоба бар. Мәселен, өнеркәсіп және тау-кен металлургия кешенінде жалпы құны 632,6 млрд теңге болатын 15 жоба болса, агроөнеркәсіптік кешендегі 11 жобаның жалпы құны 36,7 млрд теңгені құрап отыр.

Жалпыұлттық инвестициялық пулдағы жобалардың ішінде қазір жүзеге асырылу сатысындағы және шетелдік капитал құйылғаны – 44. Оның ішінде шетелдік инвестиция үлесі 127,3 млрд теңге немесе 52 пайызды құрайтын «Алатау Литий» ЖШС-нің литий өндіру және өңдеу жөніндегі тау-кен байыту комбинатының құрылысы; «Алтай Темір» ЖШС-нің Тишинск су қоймасын тазалау жобасы; Самар ауданындағы «Кузьмич» ЖШС-нің балық өсіру кешенін кеңейту жобасын ерекше атап өтуге болады.

Облыс әкімі Нұрымбет Сақтағановтың төрағалығымен өткен Өңірлік инвестициялық штаб отырысында инвестициялық пулда енгізілетін 6 жаңа жоба қаралды. Оның ішінде Глубококе ауданында мыс-мырыш кенін өндіру және өңдеу жобасы (Dengbo Success Minerals); «Харвест Қазақстан» ЖШС-нің суармалы жерлерді айналымға енгізу жобасы; Өскемен қаласында «Aurora Residence» қонақүйінің құрылысы мен жаңа өндірістерді іске қосу; Ұлан ауданындағы «Самал Тау» ЖШС-нің балық шаруашылығы кешені бар.

Е.КЕБЕКБАЙ

ЗАҢ газеті

Редакторлар кеңесінің төрағасы – директор
Досымбек ӨТЕҒАЛИЕВ

Бас редактор **Айнұр СЕМБАЕВА**
Бас редактордың орынбасары **Шолпан ҚАРАЕВА**
Немірдің кезекші редакторы **Ерлік КЕБЕКБАЙ**

Меншік иесі:

«ЗАҢ» МЕДИА-КОРПОРАЦИЯ»
ЖАУАПКЕРШІЛІГІ ШЕКТЕУЛІ СЕРІКТЕСТІГІ

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:

Астана
Айша Құрманғали
8 707 851 91 13.
Алматы облысы
Нұрбол Әлдібаев
8 701 357 66 84.
Ақтөбе облысы
Жансая Есмағанбетова
8 705 398 62 83.
Атырау облысы
Боранбай Ғалиев
8 775 543 03 80.
Маңғыстау облысы
Жазира Әбіл
8 702 514 54 44.
Қызылорда облысы
Гүлбану Мақажан
8 701 697 39 86.
Түркістан облысы
Сейітхан Құлмаханбетов
8 707 721 19 59.
Шадиар Мекенбайұлы
87757335665
Батыс Қазақстан облысы
Нұрлыбек Рахманов
8 707 177 80 70.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

050012, Алматы қаласы,
Х.Досмұхамедұлы көшесі
68 «б»-үй.
Қабылдау бөлмесі:
292-43-43, 8 708 929 9874, zangazet.kz
E-mail: zanreklama@zangazet.kz
«Заң газеті» аптасына 2 рет –
сейсенбі, жұма күндері жарық көреді.
Жеке таралым 6545 дана
Апталық таралым 13090 дана
Тапсырыс №14 Индекс 65921
Газет Қазақстан Республикасы бойынша таралады

Газетіміздің электронды нұсқасын Zangazet.kz сайтынан оқи аласыздар.

Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді.

Жарнама мен хабарландырулардың мазмұнына жарнама беруші жауапты. Жарнама берушінің жіберген қателігін байланысты талап-төлемдер хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде қабылданады.

Газетті есепке қою туралы **№16297-Г күәлікті 2017 жылғы 12 қаңтарда** Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігі берген.

Газеттің терімі мен бет қатпау жұмыстары «Заң» Медиа-корпорация» ЖШС компьютерлік орталығында жасалды. Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы, Сейфуллин көшесі, 2«б», «Принт плюс» ЖШС баспаханасында басылып шығарылды. Тел.: факс. 8(727)51-78-27, 8(727)51-78-31